

D/76-b

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

MUNKÁRA NEVELÉSI

TÖREKVÉSEI

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM
Pedagógiai-Pszichológiai
Szakcsoport Könyvtára

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Mérei Pál

Pécs, Építők utja 3.

Szentség a munka és erő,
Ez a jövő nagy menedéke,
Emberrt egekbe emelő.
A munka, a rend és a béke,
Az életünk lelke ő.

...

Dolgozni, föl, mind lankadatlan,
Amíg az élet fénye ég!
Hirdessük: itt nem boldogul más,
Csak aki alkot, aki munkás!

/Juhász Gyula/

I. A munkára nevelési törekvések történeti előzményeinek
vázlatos áttekintése

Ha elgondoljuk, vajon mi tette lehetővé, hogy az ember az ókori szűk technikai tudásától és a középkor misztikus, varázslatos elképzeléseitől a mai atomkutatásig, az űrhajózásig eljutott: magyarázatát csakis és kizárólag a munkában találjuk meg. A munka tette az embert emberre, és teszi ma is. Az ember a munka változásának aktiv, tevékeny mozgatója, s egyben élvezője is.

A munkán a társadalom szempontjából hasznos anyagi és szellemi javak termelését értjük. Más szóval a munka a társadalom életét és fejlődését biztosító közhasznú tevékenység.

Az ősközösségi társadalomban a termelőerők alacsony szintjén még nem volt munkamegosztás, így a testi és az értelmi nevelés szoros kapcsolatban állt egymással. A nehéz életmód megkövetelte a jó erőnlétet, a hideget, az éhséget legyőző fizikumot. Az ősközösségben a nevelés általános, mindenkire kiterjedő, sokoldalú volt, hiszen magába foglalta a termeléshez való részvételt, azaz a munkára nevelést, a testi, értelmi és az erkölcsi nevelést.

Az ókori rabszolgatartó társadalom kialakulása

kezdetén még a munka megbecsült, a gazda együtt dolgozik a rabszolgával. Közöttük a viszony patriarchális. Nem találtak semmi kivetnivalót a munkában, sőt azt tartották, hogy a tétlenség a szégyenletes. Ha dolgozik, meggazdagodik, s ha gazdag emberre válik megbecsült lesz. Később, amikor az osztálytársadalom megszilárdul, az uralkodó osztály teljesen elszakad a termeléstől.

Az emberi értékek megszerzésének lehetősége áttevéődik a szellemi, tudományos és művészeti tevékenység területére. A szellemi tevékenység annál értékesebb, minél távolabb áll a gyakorlattól.

Egyértelműen megmutatkozik, hogy ugyanannak a munkának egészen más pedagógiai funkciója lehet aszerint, hogy milyen társadalmi osztály tagjai foglalkoztak vele. Ha a fizikai munkát teljesjogu polgárok üzték, akkor "emberhez méltó" foglalkozás volt, ha pedig rabszolgák, akkor lebecsült tevékenység. Ugyanaz a munka, amely bátor harcossá neveli a férfit, állati sorsba taszithatja, "beszélő szerszám" rangjára süllyeszti a rabszolgát.

A rabszolgának nem volt erkölcsi becsülete, megvetették őket. S mivel a rabszolgák végezték a fizikai munkát, a munka lenézését plántálták el a fiatalokban. A fizikai munkára való nevelés hosszú évszázadokon keresztül főleg a dolgozó család keretén belül történt, amikor is a szülők átadták tapasztalataikat gyermekeiknek.

Kit?
Zavart

A középkori társadalom. A legfőbb nevelési eszmény a hitben elmerülő vallásos ember, aki a földi élettől elfordul, mert a földi élet siralomvölgy.

Az uralkodó osztály erkölcsileg megvetette a fizikai munkát és a maga számára nem, de a kizsákmányolt osztály tagjai számára isteni büntetésből eredő kötelezettségnek, elkerülhetetlen sorsnak tartotta. Ilyen körülmények között a felnövekvő nemzedék munkára nevelését, a termelésre való felkészítését, a jobbágy családok végezték, s nem a társadalom. A jobbágy is kizsákmányolt ugyan, de egyben tulajdonos is, mert termelőeszközökkel rendelkezik, s mint termelő, érdekelt a termelésben. A munka tehát számára már nem pusztán külső kényszer, hanem egyéni érdek is.

A neveléstörténet számára értékes a céhekben folyó munkára nevelés. A céhbeli tanulmányok elsődleges célja mesterség, tehát a fizikai munka tökéletes elsajátítása volt. Ennek érdekében alakították ki az oktatás keretét, s szerezték meg a széleskörű tapasztalatszerzés hálózatát. A céhekben elsajátított ismeretek a gyakorlati életre készítették elő a jelölteket. Az oktatás középpontjában maga a mesterség, a termék állt, s nem pedig az elvont skolasztikus spekuláció, a holt szöveg. A manuális munkaoktatást jól egészítették ki a sportszerű, a város védelmét szolgáló katonai gyakorlatok és az intellektuális elemi ismeretek: az olvasás, írás és a számolás.

*Mar
ellent-
mosadásba
is kerül*

A kézműves ipar és a kereskedelem hatalmas fejlődése következtében a feudális termelés keretei egyre szűkebbnek bizonyultak.

A természet megismerésének vágya a reneszánsz emberében rendkívül erős volt. A nagy földrajzi felfedezések bővítik igényeit, látókörét. Az ipar és a kereskedelem erőteljes lendületet adott a természet-tudományok fejlődésének. Az új embereszmény: a sokoldaluan és harmonikusan fejlett, világias műveltségű ember, aki művész, tudós egy személyben, aki szellemes, udvarias, jól tud forgolódni az életben. Tartalmilag bővíti és humánus eszközökkel valósítja meg a testi, értelmi, erkölcsi és esztétikai nevelést. S a mi szempontunkból a legfigyelemreméltóbb, hogy a reneszánsz idején találkozunk először a neveléstörténetben a munkára nevelés gondolatával. Most már a munkavégzéshez szükséges technikai és egyéb ismereteket nem lehet pusztán tapasztalati úton elsajátítani, tehát szükségszerűen a munkára nevelés, a nevelés részévé kezd válni.

Francois Rabelais fő érdeme abban van, hogy felismeri a fizikai munka jelentőségét a nevelésben. Azonban nála a sokoldalú, harmonikus ember a társadalomtól elzárt, elszigetelt állapotban alakul ki. Jelentős szerepet biztosít a fizikai munkának a sokoldalú, harmonikus ember nevelésében. Pedagógiai nézetei, optimizmus és az ember nagyságába, a tudás erejébe vetett hite nagy hatással volt Rousseau nézeteinek kialakítására.

Morus Tamás, Tomasso Campanella utópisztikus államában a termelő munkára nevelés áll az egész nevelés középpontjában, mert maga az új társadalom tulajdonformán nyugszik. "Állameszményük az emberi egyenlőség elvén alapul: nem a rang, nem a mód, legfeljebb tehetség lehet az ember és ember közötti különbség forrása. Nem néhány kiváltságos, a nép, a hatalom birtokosa, amelyre az eszményi államban szebb, jobb, emberibb élet vár."^x

A munka társadalmi szerepének, gazdasági és erkölcsi jelentőségének felismerésén nyugszik legjelentősebb pedagógiai felismerésük is: az oktatás és a fizikai munka összekapcsolódásának gondolata.

Még nincs lehetőség arra, hogy felismerjék a munkásosztály történelmi szerepét, a korszerű természettudományokon nyugvó nagyipari termelés jövőjét, ezért társadalmukat lényegében még a középkorból fennmaradt kézműipari és patriarchális mezőgazdaságra alapozzák.

A reneszánsz korát a korai forradalmak kora váltja fel. A polgárság létérdeke követelte a reális ismeretek, a tudományos, kritikai gondolkodás térhódítását az iskolai képzésben. Ez a korszak a XVI. század végétől a XVIII. század elejéig a filozófia, a tudományok -- közöttük a pedagógia -- fejlődésének is nagy korszaka. Kialakulóban van a polgári értelmiség.

^x Földes Éva: A korai utópista szocialista pedagógia nézetei. Tanulmányok a neveléstudományok köréből. 1958. 383. l.

A XVII. században az életre való nevelés eszményének egyik képviselője Comenius volt. Munkásságának középpontjában a szorgos, aktív, cselekvő ember kiművelését, a munkára nevelés gondolatát állította.

Nincs olyan munkája, amelyben ne utalna a termelési ismeretek jelentőségére. Tiszteletet és erkölcsi megbecsülést követelt nemcsak a munkának, hanem magának a munkát végző embernek is. Kiemelkedő mozzanat nála, hogy a tanulókat nemcsak a munkaeszközökkel kívánta megismertetni, hanem a munkaeszközöket kezelő emberrel is. Comenius felismerte a termelőerők, az ipar, a mezőgazdasági fejlődésének és az iskolai oktatásnak az összefüggését. Az életre, hasznos munkára kívánta felkészíteni növendékeit, amelyhez korszerű és széleskörű termelési ismeretek szükségesek.

J. Locke elsősorban az uralkodó osztály számára dolgozta ki nevelési rendszerét. Nevelési eszménye a művelt uri ember, a "gentleman", aki jól forog a világban, jó társalgó, okos, ügyes, gyakorlatias. Locke is előírja a fizikai munkát, de nem azzal a céllal, hogy növendéke sokoldalubbá, megbecsültebbé váljon, hanem mert "tökéletes polgár", "vállalkozó" és testi nevelés szempontjából is hasznos, mert nem válik lustává.

Adolgozó osztályok gyermekeinek nevelésével, képzésével csak olyan értelemben foglalkozik, amennyiben a rohamosan fejlődő ipar képzettebb bér munkásokat igényel. Az ilyen gyermekeknek ún. munkaiskolát szán,

amelyekben a 3. életévüktől a 14 éves korukig szorgalmas kétkézi munkára szoktatják őket. Azonnal szembe-
tűnik, hogy a dolgozó osztályok gyermekeinek oktatá-
sában más szerepet szán a fizikai munkának.

John Bellers már szélesebb talajon veti fel az ifjúság munkára nevelését. Azt tanítja, hogy a fizikai munkára nevelés nélkül nincs sem testi egészség, sem egészséges szellemi fejlődés.

*Idézet
a 2. és
3. levélből?*
A testi munka olajat tölt az élet lámpásába, viszont a gondolkodás ezt az olajat égeti fel. Ha korán tanulják a mesterséget a legjobb mesterekké válnak majd felnőtt korukra.

A fizikai és a szellemi munka összekapcsolását a nevelés egyik legfontosabb feladatának tartja. A munkakollégiumban való nevelést a Magyos osztályok gyermekei számára is előírja, mondván, hogy a munka hiánya sok reményteljes ifju csemetét tett már tönkre, aki ha jót nem cselekdhet, hát gonoszságon tölti el életét, mert a rest tanulás nem sokkal jobb a restség tanulásánál. Tervezetének mottója: a szorgalom bőséget teremt, a naplopó járjon rongyokban, s aki nem dolgozik, ne is egyék.

A fizikai munka nevelésbeli szerepének megítélésével Rousseau is foglalkozik.

*Iskola
idézet
nem
értelmes*
Azt írja, hogy "egy apa sem ruházhatja át azt a jogot, hogy embertársai számára haszontalan legyen...

A társadalmi ember számára tehát elengedhetetlen kötelesség a munka. Minden munkátlan állampolgár gazember, akár gazdag, akár szegény, akár hatalmas, akár gyenge.^x

A munkára nevelés nála nemcsak a szellemi képességek fejlesztésének eszköze, hanem az erkölcsi nevelés alapja is. Elveti Locke "gentleman" ideálját. Nevelési szempontból sokra becsüli a műhelykörnyezet hatását, a műhelymunkát, amely nemcsak "a kezét, hanem az észét is fejleszti."

A francia polgári forradalom idején a köznevelés kérdései különleges jelentőséget nyertek. Több értékes tervezet született: Condorcet, Lepeletier és Lavoisier tervezete.

Ezekben a tervezetekben központi helyet foglal el a munkára nevelés gondolata.

Pestalozzi gyakorlati és elméleti munkásságában tovább fejlődnek a munka és az erkölcs, munka és a nevelés kapcsolatának kérdései.

Elmaradt gazdasági viszonyok, kezdetleges, primitív mezőgazdaság, éhínség, nyomor, koldulás, erkölcsi züllés jellemzi korának átalakulását.

A nyomorúsággal reménytelen harcot vivó néptömeg olcsón és bőséggel kínálja munkaerejét a tőkés termelés manufaktúrák formája számára.

^x Rousseau: Emil vagy a nevelésről. Tankönyvkiadó, Bp. 1965. 213. 1.

Pedagógiájának alapvető gondolata az emberi erők harmónikus képzése volt. Neveléssel akart el-
esett, kizsákmányolt néptömegeket olyan helyzetbe
hozni, hogy maguk erejéből segíthessenek magukon.

Célul tűzi ki törekvéseiben, hogy egyes új
iparágakra megtanítsa a nép gyermekeit.

Ugy véli, hogy ezzel nemcsak a nép gazdasági
felemelkedését segíti elő, de egyúttal az emberne-
velés céljait is tökéletesebben szolgálja.

Pestalozzi elméletében a fizikai nevelés gon-
dolkodáson és cselekvésen keresztül történő, a leg-
tágabb értelemben vett alkotóképesség nevelése. Bizo-
nyos ismereteket megszerezhetünk passzív magatartással
is, de teljesítményre képessé csak cselekvés útján vál-
hatunk.

Pestalozzinak ezek az alapjaiban helyes gondo-
latai azonban csak egy olyan társadalomban valósulhat-
nak meg, amelynek gazdasági és politikai viszonyai nem
a magántulajdonon és a kizsákmányoláson alapulnak. Ka-
pitalista viszonyok között a helyes eszmék megvalósítá-
sa is csak bizonyos foku utópia lehet, s még elszige-
telt egyéni kísérletek esetében is sok kudarccal jár.

Owen a tőkés termelési viszonyok között dolgo-
zók körülményeit vizsgálva arra a következtetésre ju-
tott, hogy az emberek jellemét a környezet viszonyai
formálják, s hogy büntetésnek nincs helye a munkások-
kal szemben, mert ők nem felelősek életmódjukért, ha-
nem a társadalmi rendszer.

Egy jobb emberi társadalom megteremtéséért küzdött. Az ehhez vezető utat azonban nem a proletárforradalomban, hanem a jobb társadalmi rendszer felismerése és az uralkodók meggyőzése eredményeként végmenő lassu fejlődésben látta. A proletariatus fejletlensége miatt az osztályharc jelentőségét nem érthette meg.

Mint a New-Lanark-i posztógyár igazgatója különféle reformokat vezetett be. Csökkentette a munkaidőt. 10 éven aluli gyermeket nem alkalmazott, megjavította munkásainak lakás- és munkabérvizszonyait és három féle iskolatípust szervezett. Hatéves korig óvodát, 6 - 10 évesek számára nappali, a 10 éven felüliek számára pedig -- akik dolgoztak -- esti iskolát, amelyet a jellemalakítás intézetének nevezett. Azt a célt tűzte ki, hogy a munkásokat a gépi nagyipar szükségleteinek megfelelő ismeretekkel ruházza fel, továbbá a munkások és gyermekek szellemi és erkölcsi színvonalának emelését is. Nevelési rendszerének fő tengelyében a fizikai munkára nevelés, illetőleg a termelőmunka az oktatással és a tornával való összekapcsolása állott.

Véleménye szerint a sokoldalu személyiség ki-nevelése csak közösségi formában valósítható meg. Ezt a közösségi formát a gyárrendszerben véli felfedezni.

Marx csodálattal adózik Owen szellemének, aki az embernevelés szocialista eszméit közelítette meg.

/Igy ír róla: "A gyárrendszerből -- amint Robert Owen-

nál részleteiben nyomon kísérhetjük — a jövő nevelésének a csirája bontakozott ki, amely egy bizonyos koron túl valamennyi gyermek számára a termelőmunkát az oktatással és tornával kapcsolja össze, nemcsak mint a társadalmi termelés fokozására szolgáló módszert, hanem mint olyan módszert, amely egyedül alkalmas sokoldalúan fejlett emberek termelésére.”^x

Owennak ezek a törekvései azt bizonyítják, hogy felismerte a sokoldalúan fejlett személyiség kinevelésének legfontosabb feltételeit.

Marx és Engels előtti szocialista irodalomban a munkára nevelésre vonatkozó elképzelések sok vonatkozásban találkoznak Marx és Engels nézeteivel, azonban több vonatkozásban eltérés, illetőleg különbség található. Az egyik különbség az, hogy Marxnak és Engelsnek az oktatás és a munka összekapcsolására vonatkozó nézetei mentesek minden tulzástól. Ilyen tulzás található pl. Fourier falanszterében, ahol már a négy éves gyermekek 20 iparágban szereznek bizonyos fokú jártasságot, s a fizikai-szellemi munka váltakozásának elve alapján olyan nagy a tanulási kedv, hogy 100 kétórás tanítás elegendő a szellemi képzéshez. A másik különbség, hogy elvileg tisztázzák az oktatás és a termelőmunka kapcsolatát, de nem adnak erre vonatkozóan részletes leírást. Az apró részletezés az utópizmusra jel-

^x Marx: A tőke. Budapest, 1961. Kossuth Kiadó.

lenző. Mivel nem ismerhették a kommunista társadalom megteremtésének reális feltételét, az uralkodók jószívűségére kellett hivatkozniuk, s így kellett meggyőzést alkalmazniuk az általuk megrajzolt társadalom magasabbrendűségéről. Szükség volt tehát, hogy igen aprólékosan és vonzó formában rajzolják meg az új társadalmat. Különbség az is, hogy az oktatás és a termelőmunka összekapcsolásának elvét a proletáriátus követeléseként fogalmazzák meg. Az utópistáknál a munkásosztály csak szenvedő osztály, vele szemben a legnagyobb együttérzést, megértést tanusították, de nem láthatták, hogy maga fogja megteremteni követelésének összes lehetőségeit. Végül különbség az is, hogy Marx és Engels az oktatás és termelés összekapcsolását nagyipari szinten fogalmazta meg. Az utópisták - Owen kivételével -- a patriarchális mezőgazdasági és kézműipari tevékenységet kapcsolták össze az oktatással.

A munkásmozgalmak a politikai és gazdasági harc mellett mindig is nagy figyelmet szenteltek a népoktatás ügyének. Angliában és Franciaországban is a kibontakozó munkásmozgalom határozattal elítéli a gyermekmunkát, feltárja az analfabétizmus megdöbbentő tényét. Franciaországban a "szocialisták olyan ingyenes kötelező és általános népoktatást kívántak, amely mindenkisé számára elérhető, általános irányu és előkészít a termelőmunkára."^x Azonban nem jutottak túl az utópizmuson,

^x Bereczki - Komlósi - Nagy: Neveléstörténet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 139. l.

mivel a társadalom megváltoztatását lassu folyamatban, a nevelésben vélték megoldani. A fokozódó osztályharc Franciaországban 1848-as forradalomban csap át, amelynek hatása egész Európában kiterjedt. A párizsi forradalom olyan népoktatás megteremtéséért küzdött, amely készítse elő a felnövekvő nemzedéket az életre, a munkára. De megmozdult a német munkásosztály is. Hasonló követeléseket fogalmaz meg a berlini kongresszus is. Marx és Engels a marxizmus három alkotóelemét tanulmányozva a nevelésre vonatkoztatva lényeges következtetésre jutottak. Az emberi természet sajátos tulajdonságai a munkafolyamatban keletkeztek. Céltudatos, a testet és szellemet igénybevevő tevékenység nélkül az ember testi, szellemi és erkölcsi tulajdonságainak fejlesztése sem lehetséges. A személyiség fejlődését nem a született hajlamok határozzák meg elsősorban, hanem a környezeti viszonyok, a nevelés. A XVIII. század előtti tudomány nagy fogyatékosága, hogy az embert a konkrét társadalmi viszonyoktól elvontan fogta fel. A XVIII. századi francia materialisták, a XIX. századi utópista szocialisták ezt a fogyatékoságot kiküszöbölték ugyan, de ellenkező végletbe estek, s az embert a környezeti viszonyok mechanikus, passzív termékének tekintették. Marx és Engels azt is fölfedezték, hogy "amikor az embernek a konkrét társadalmi viszonyok által determinált forradalmi gyakorlata új eszméket, új tudatot hoz létre,

ugyanakkor az új eszmék hatalmas erővel hatnak vissza az ember forradalmi tevékenységére."^x

Rámutattak továbbá arra is, hogy a műveltségben fennálló nagy szakadék az osztálytársadalmakban nem az öröklött tulajdonságok, hanem a tőkés munkamegosztás következménye. A munka és a munkavégző testi, szellemi és erkölcsi lényege közötti kölcsönhatás objektíve érvényesül függetlenül attól, hogy azt felismerték vagy sem. Hogy ez a kölcsönhatás milyen eredménnyel jár a mindenkori társadalmi-termelési viszonyok jellegétől függ.

Marx a "Tőké"-ben, Engels "A munkaosztály helyzete Angliában" c. művében foglalkozott azzal, hogy a kapitalista termelés hajtóereje az értéktöbblet termelése. A termelésben dolgozók döntő többsége egyszerű, viszonylag kis képzettséget igénylő mechanikus munkát végez, egy sokkal kisebb réteg végzi a gazdasági és állami élet bonyolultabb funkcióinak ellátását. Ennek a munkamegosztásnak tükröződése az iskolarendszer alsó-, közép- és felsőfoku oktatási intézményekre való tagolódás. A polgári osztály korlátozott tudományos képzettség megszerzése a polgári értelmiség privilégiuma.

A tőkés termelés azzal, hogy a férfi munkásokon kívül a nőket és a gyermekeket is a gyárakba kényszerítette, szétbomlasztotta a proletár családot, s

^x Dénes Magda: Egyetemes neveléstörténet. Tankönyvkiadó, Bp., 1962. 281. 1.

lehetetlenné tette számára, hogy nevelési feladatát teljesíthesse. A munkaidő mértéktelen meghosszabbításával lehetetlenné tette azt, hogy a proletár gyermekek iskolai nevelésben részt vegyenek.

Marx és Engels jól tudták, hogy a polgári társadalom viszonyai nem ideálisak a nevelés, oktatás és a termelőmunka összekapcsolása szempontjából, de azt is látták, hogy a tőkés nagyipari termelés magában hordja ennek lehetőségét. A nagyipar gépei alkalmasak arra, hogy az emberek felszabaduljanak a munkamegosztás eddigi formája alól, s a felszabadult energiát felhasználhatják művelődésre, s végül a fejlődő tudományok jó alapot adnak a termelőmunka és az oktatás összekapcsolására. A tőke történelmi jelentőségét abban látták, hogy nagy mértékben fokozza a munka termelékenységét, koncentrálja a munkaerőket, a munkaeszközöket, fejleszti a kooperációt, és a tudományt a termelés szolgálatába állítja.

Marx és Engels alaposan elemezte a korabeli művelődési helyzetet és kidolgozta a kapitalizmus kérései között harcoló proletáriátus kulturális követeléseit. A "Kommunista Kiáltvány"-ban követelik minden gyermek nyilvános és ingyenes nevelését, a gyermekek gyári munkájának akkori alakjában való eltörlését, a nevelés egyesítését az anyagi termeléssel. Mindketten kötelességévé tették a munkásságnak, hogy az új nemzedéknek neki kell kinevelni. A tudás fegyvert jelent az elnyomott osztályok számára, ha proletár szellemmel

ítatódik át.

Kidolgozták annak a nevelésnek az alapvonásait is, amely a kommunista társadalom felépítésének szolgálatában áll. Embereszményük az osztálytársadalomban szükségszerűen utópiának megmaradt sokoldalú, harmonikus személyiség. E cél elérésének, melyet a szocialista társadalom szükségszerűen követel, társadalmi feltétele a szocialista forradalom, a magántulajdon megszüntetése. Technikai alapja pedig a természettudományok alapjain nyugvó modern nagyipar.

Marx a nevelésen elsősorban az alábbiakat értette:

- a/ szellemi nevelést;
- b/ testi nevelést;
- c/ politechnikai oktatást.

Felfogása szerint a politechnikai képzés új tartalma nem abban van, hogy szellemi munkát kapcsoljon egybe kézműipari munkával, hanem abban, hogy bizonyos kézműipari készségek kifejlesztése mellett modern természettudományos ismereteket kapcsoljon össze a fejlett nagyipari termelés alapelveivel. /Marx az akkori tudományos fejlettségének megfelelően mechanika és technikai kémiaira gondolt./

A történelem egyik legdicsőségebb fejezeteként tartja számon a Párizsi Kommünt /1871/, mert a munkásosztály először vette kezébe a hatalmat. A megváltozott társadalmi rendnek megfelelő köznevelési

programot dolgozott ki, amelynek első lépései az iskolák államosítása, az állam és az egyház szétválasztása, az iskolai vallásoktatás megszüntetése volt. Mindenekelőtt a közoktatási rendszer fundamentumát képező elemi iskolák ügyét rendezték. Kimondták az ingyenességen alapuló tankötelezettséget, tanszerrel, ruhával, élelemmel támogatták a dolgozók gyermekeit.

Legfőbb törekvése volt, hogy munkáséletre, a munka szeretetére, a munkát végző ember megbecsülésére és tiszteletére nevelje a fiatal generációt. Embereszménye a sokoldaluan képzett, harmónikus^{an} fejlett személyiség. E cél megvalósítása érdekében műhelyiskolákat szerveztek, megtették az első lépéseket az oktatás és a termelőmunka összekapcsolására, hogy a gyermekek szerezzék meg egy-két szakmához a legfontosabb jártasságokat és készségeket. Igyekeztek felszámolni a sokoldaluan művelt ember kialakításának egyik legfőbb gátló tényezőjét: a szellemi és fizikai munka közötti különbséget. De nem került el a Kommün figyelmét a felnőtt lakosság oktatásának ügye sem. Nagy gondot fordított a művelt szakmunkások képzésére is. Ebből a célból szakiskolát szerveztek. A tanítókat az új társadalomban betöltött szerepüknek megfelelő rangra emelte a proletárdiktatura. A tanítótság zöme lelkesedéssel és hittel támogatta a proletárállamot.

A Párizsi Kommün ezekkel az intézkedéseivel az addigi történelem legmagasabb szintjére emelte a munkásmozgalom nevelésügyi törekvéseit.

A Párizsi Kommün bukása után levont következtetések egyike volt, hogy országonként önálló marxista pártok jöttek létre. Ekkor a központ Németország, mert ott volt a legerősebb a munkásmozgalom. Marx bírálta a német munkásmozgalom gothai programját, rámutatva, hogy osztálytársadalomban nem lehet minden osztály nevelése egyenlő. A 80-as években fellendülés volt tapasztalható a munkásmozgalomban. 1889-ben összeül Párizsban a II. Internacionálé. Wilhelm Liebknecht a marxizmus álláspontján áll a népoktatás kérdésében, amikor azt mondja, hogy "...a tudás hatalom, de a tudást a hatalom adja."

August Bebel A nő és a szocializmus című művében széleskörben propagálja a marxistáknak a nevelésre vonatkozó nézeteit. Clara Zetkin a brémai nőkonferencián fejti ki pedagógiai gondolatait. Kijelenti, hogy szocialista ember csak közösségben alakulhat ki. Karl Liebknecht a német szocáldemokrata ifjúsági mozgalom egyik vezetője hangsúlyozta, hogy a szocialista ifjúság, csak a szocialista forradalomban nőhet fel.

Az új viszonyoknak megfelelően alkalmazta és továbbfejlesztette Marx, Engels tanításait Lenin, aki aláhuzottan hangsúlyozta, hogy a forradalmi munkásság közoktatásügyi követeléseit csakis a régi rend forradalmi úton való megdöntése után a proletárdiktatura által teremtett körülmények között lehet csak megvalósítani. Lenin az iskola legfontosabb feladatának tekintet-

te, hogy segítse elő a szocializmus teljes felépítését, továbbá, hogy valósítsa meg a kommunista világnézeti, politikai és erkölcsi nevelést, valóban korszerű és tudományos ismereteket nyújtson, s valósítsa meg a politechnikai képzést. Ez utóbbi alatt Lenin azt értette, hogy a felnövekvő nemzedék ismerkedjen meg a termelés fő ágainak elméleti és gyakorlati oldalaival, azaz az oktatásnak és termelőmunkának harmónikus egységet kell alkotnia. Ne moralizáló szabályokkal traktálják a fiatalokat, hanem az osztályharc, a szocializmus aktív építőjévé kell nevelni őket.

Az oktatás és a termelőmunka összekapcsolása révén olyan nemzedéket kell felnevelni, amely hű a szocializmus eszméihez, szereti hazáját, internacionalista, ontudatos és fegyelmezett, szocialista módon viszonul a társadalmi tulajdonhoz és a munkához, tiszteli és megbecsüli a dolgozó embert.

Lenin a politechnikai képzést fontosnak tekintette, mert nélküle a sokoldalúan képzett, harmónikusan fejlett ember kiművelése, a kommunista társadalom felépítése nem lehetséges. Hangsúlyozza, hogy csakis a munkában bontakozhat ki az ember mindenoldalu képessége.

Megjelölte a termelés azon fő ágait is, amelyekkel elméletben és gyakorlatban is meg kell ismerkedni. Ezek a következők: az energiatermelés, a gépipar, a ké-

miai termelés és a mezőgazdasági termelés. Ez a megállapítás ma is helytálló, bár a tudományok Lenin óta sokat fejlődtek.

A burzsoá társadalom igényeinek kielégítését kívánta megoldani a századforduló idején az Egyesült Államokban és Nyugat Európában kiterjedő "Új iskola" mozgalom, — számos változatával — amely határozottan szembefordult az addig uralkodó herbarti pedagógiai gyakorlattal. Számos korabeli írat a régi iskolát "magoló-tanuló, könyv-iskolának" az "anyagközlés gyárának" bélyegezte. A régi iskola nem veszi figyelembe eléggé az életkori sajátosságokat, túltengenek a receptív tényezők, elhanyagolja a képességek fejlesztését stb.

"A reformpedagógia lényegében két nagyígérattal lépett a porondra. Egyrészt meg akart alkotni egy olyan pedagógiát, amely maximális mértékben figyelembe veszi a gyermek életkori és egyéni sajátosságait. Másrészt előtérbe állítja a tanulót aktivizáló módszereket."^x

Végső soron kitűzött célját nem tudta megoldani mert a korabeli iskolák egy-egy hiányosságával

^x Buzás László: A reformpedagógiai kritikai elemzése különös tekintettel a hazai új iskolára /Pedagógiai Szemle, 1963. 4. sz. 341. l./

*szimpeli-
pár.
de fősk-
8 is a
lény nem
fontosból.*

egy másik, ellenkező előjelűt állít szembe. Így ke-
rül a tekintélyi morál helyébe a gyermek autonomi-
ájának abszolútizálása, a régi iskola materiális
képzését az új iskolák a formális képzéssel helyette-
sitik.

A gyermek fejlődésében csakis a biológiai,
pszichológiai tényezőket méltatja figyelemre. A tanu-
lók aktivizálása kérdésében is egyoldalúság jellemzi,
mert a tanuló öntevékenysége csak csupán a spontán, ter-
mészetes indítékaira épít.

A reformpedagógiai mozgalmon belül fontos sze-
rep jutott az ún. "munkaiskola" mozgalomnak. Fő jelszó
a tevékenység, mondván, hogy minden cselekvés, tevé-
kenység erősíti a régi érdeklődést és újabbakat szül,
illetőleg bővíti az érdeklődési kört. Ugy vélték --
hogy az érdeklődés felkeltésének, fokozásának legna-
tékonyabb eszköze a munka. A "munkaiskola" az ifjusá-
got a jövőbeni szakmai munkájának gyakorlati elsajá-
títására, a önmaga ellenőrzésére kívánta felkészíteni.

A "munkaiskola" irányzat elterjesztése és el-
méleti megalapozása Georg Kerschensteiner nevéhez fű-
ződik.

Kerschensteinernél a nevelés célja "az erköl-
csös, hasznos állampolgárok kialakítása. Hasznos állam-
polgárnak pedig csak az az ember tekinthető, aki dol-
gozik, aki a közösség iránti kötelezettségétől áthat-
va tudatosan, hivatásként végzi munkáját. Arra hivat-
kozik, hogy az emberek nagy többsége csak fizikai mun-

*ha
disz
ez
ez*

kát végez és ez a jövőben is így lesz. Ezért a tömegek nevelését a fizikai munka alapjára kell helyezni.

Feltétlen pozitív vonás Kerschesteiner törekvésében, hogy felismeri a fizikai munka nevelő jelentőségét és hangsúlyozza a manuális tevékenységnek a gondolkodással való szoros kapcsolatát. Kísérleti iskolájában ezeket igyekezett is megvalósítani. Értékes gondolat továbbá az érdeklődésről vallott felfogása is. Ennek lényege, hogy mindennemű ismeretszerzés lényeges alapfeltétele a tanulói érdeklődés felkeltése, egyben a további ismeretek megszerzésének is kritériuma. És végül "munkaiskolájában" igyekszik maximális mértékben fejleszteni a tanulók ügyességét, önállóságát, biztosítja részükre a foglalkozások változatosságát, teret ad az önálló megfigyeléseknek, tapasztalatszerzéseknek.

Csökkenti azonban neveléstörténeti értékét, hogy a munkára nevelést az uralkodó osztály gyermekeire ^{nem} terjeszti ki, arra való hivatkozással, hogy ők fizikai munkát nem fognak végezni, hogy a munka fogalmat manuális munkára szűkíti, s hogy a "munkaiskoláját" a gépipar korszakában a kézműiparra építette fel. Az általpolgári nevelése viszont kifejezetten reakciós.

Egyesek szerint K. kétféle munkaiskolát nem megfelelően megkülönböztetett munkaiskolákban.

Tessedik Sámuel. Míg Európában a tőkés termelési forma és a feudális abszolutizmus alapjai megintanak, addig hazánkban a nemzeti és feudális elnyomás

erői érvényesülnek. A termelőerők fejletlenek, az ipar a legelmaradottabb gazdasági ág. A nemesség mereven ragaszkodott a rendi kiváltságokhoz, nem ismerte fel az ipari fejlődés jelentőségét, de kívül esett érdeklődési körén a kereskedelmi hasznon gondolata és a nép művelése is.

Korszerűtlen, alacsony színvonalu külterjes gazdálkodás, nyomor, babona, sötétség jellemzik a magyar viszonyokat. Hasonló elmaradottság jellemzi az oktatást is. Tessedik fájdalommal állapítja meg, hogy a falusi iskolák célját félreértik. Naponta 8-12 órát ülnek a gyermekek az iskolában, s mégsem tudnak semmit, az oktatás anarchikus, esetleges. Nincs fizikai nevelés, a gyermek utánóz, de nem gondolkodik. Nincs tanítóképző, a működő tanítók képzetlenek. Ezeken kíván Tessedik változtatni. Megszervezi a Szarvasi Gyakorlati Gazdasági és Ipari Intézetet, amelyben általános nevelő céljául a munkásságra, a szorgalomra, a tevékenységre nevelést tűzte ki. Világosan felismerte az elmélet és a gyakorlat összekapcsolásának alapvető fontosságát, mondván, hogy ami nem párosul a gyakorlattal, üres szócséplés.

Az ő alapgondolata a maga korában éppen az által volt új és haladó, hogy kifejtette, a parasztságot a saját életkörülményeihez mért életfeladataikra előkészítő gyakorlati és gazdasági irányu műveltségben

kell részesíteni. Az oktatás irányát erőteljesen a gyakorlatiasság felé terelte. Ezzel jelentős eszmét hint el a magyar nevelés talaján, mely a korabeli népoktatás leghaladóbb kezdeményezése volt. A legjobb nevelési eszközt választotta, amennyiben munkával nevel a munkára.

Tessedik hajótörést szenvedett törekvése után csak az erőteljesebb iaprosodással, a munkásosztály politikai szintérre lépésével villannak fel újra a munkára neveléssel kapcsolatos elképzelések^h illetőleg közoktatásügyi reformtörekvések. Így például az 1882-ben kiadott tanterv már lehetőséget ad arra, hogy ahol a lakosság fő kereseti ága az ipar, ott ipari irányú gyakorlati oktatásban részezhüljenek a tanulók. De erősen leszűkült a munkaoktatás, szűk praktikus érdekeket szolgált, s szinte figyelembe se vették nevelési jelentőségét. Az 1905-ös népiskolai tanterv arra törekedett, hogy a tanulókat a gyakorlati életre felkészítse. Ezért a tantervnek rendes tárgya lett a kézimunka.

A kézimunka /kézügyesség, így nevezi a tanterv/ oktatásának célja: "az, hogy egyszerűbb és kisebb tárgyaknak könnyen kezelhető és idomítható anyagokból való előállításával a tanuló kézügyességét, szemmértékét, formaérzékét, alakító képességét és ízlését fejlessze, a kézimunkát megkedveltesse."^x

^x Bori István: A munkaoktatás hazai előzményei. /Tanulmányok a politechnikai oktatás köréből. 21. 1. Tankönyvkiadó, Bp. 1963./

Jóval alapozottabb és előremutatóbb az 1913. évi fővárosi tanterv, amely a fenti célokon túl tapasztalati alapot kíván adni a reál ismereteknek, a gyermeket emberi rendeltetésére akarja előkészíteni, valamint az iskola elmélete és az élet gyakorlata közötti kapcsolat megteremtésére törekszik. Ez volt az egyik irány. A kutatómunka másik iránya a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium irányítása, segítése mellett a nyugati államok munkaiskoláinak tanulmányozását és a hazai pedagógusokkal való megismertetését tűzte ki célul.

1912-ben jelent meg Lechniczky Gyula "Az alkotó munkára nevelés" c. műve. Helyesen állapítja meg, hogy csak az alkotó munkában bontakozhat ki, illetőleg fejlődhet a személyiség. Hangsúlyozza, hogy produktív ismereteket csakis öntevékenység és önkifejezés útján szerezhethetünk. A kéz, a nyelv mellett a legügyesebb gondolkodás-fejlesztő eszköz. Van ugyan nálunk kézimunka-oktatás, de az nem nevelő munkaoktatás.

1914-ben jelent meg Jovicza Ignác "A munka iskolája" c. műve, melyben a cél: az összes képességek harmónikus kiváltása, izmosítása, a jellem formálása. Ezt a célt úgy érjük el, ha a szellemi tevékenységet összekapcsoljuk a testivel.

Az oktatás módszereire vonatkozóan pedig az önálló megfigyelés, kísérletezés, szemléltetés, a tevékenység szerepét hangsúlyozza. A szavak iskolája alakuljon át a cselekvések, a tettek iskolájává. Az ismerek-

tek közvetítése szóval, szemlélettel és cselekvéssel történjék. Nem elég a munka tiszteletéről beszélni - írja - , a munkát gyakorolni kell. Munkára csak munkával nevelhetünk. Frissen, üdén csengenek ezek a szavak ma is.

Ugyancsak 1914-ben jelent meg Orel Géza "Műhelyoktatás Párizs iskoláiban" c. műve, melyet a hazai műhelyoktatás bevezetése érdekében írt meg, amely az elvi, elméleti kérdések mellett a gyakorlati, szervezési kérdéseket is boncolgatja. Elismeréssel adózik a franciák műhelyoktatási sikereinek, s keserűen vonja le a konkluziót, hogy nálunk e tekintetben mennyi minden hiányzik még.

Nálunk - írja csak az intelligens osztály neveléséről gondoskodtunk, a többié hézagos, befejezetlen. Nem is választják szívesen az ipari pályát, mert itt hiányzik az ipari munkásosztály megbecsülése. Nálunk mindenütt hiányzik a munka nemes voltát feltüntető műhely.

Pedig éppen ez lenne egyik legfontosabb feladatunk, hogy a lenézett "műhelyt" mint nevelő eszközt fölvenni a tárgyak közé, amely szakszerűen irányító szellemi és gyakorlati nevelést nyújt, s egyfelől a műhelyt kedvelteti meg az ifjuval, másrészt általános műveltséget ad.

Támogatta ezt a munkaiskola-mozgalmat népszerűsítő törekvéseket Nagy László is, külföldi szakkönyv-

vek fordításával, műveivel és a Gyermektanulmányi Társaságon keresztül.

Az oktatás alapjává ő maga és a közvetlen megfigyelést, a gyakorlati foglalkozást, a cselekvést, a munkát tette, hangsúlyozva, hogy a 10-13 éves gyermek egész lelkivilágának irányítója, fő mozgatója a gyakorlati gondolkodás és a tevékenység. Rendszerében az elméleti oktatás és a gyakorlati munka harmónikus egységet alkot.

Az eddigieket összegezve röviden az alábbiakat állapíthatjuk meg: Az ókorban megvetették, lealáznak tekintették a fizikai munkát. A feudalizmusban pedig isteni büntetésből eredő, elkerülhetetlen sorsnak fogták fel. A kapitalizmusban a munkamegosztással együtt az ember is megosztódik, melynek következtében egyoldalúvá válik. A munka kényszer jellegű, a megélhetés eszköze. Elembertelenedik, elveszti a legbensőbb tartalmát, az alkotó jellegét.

II. A Magyar Tanácsköztársaság munkára nevelési

törekvései

A/ A Magyar Tanácsköztársaság általános közoktatásügyi ----- törekvései -----

Az első világháború előtti Magyarország megérett a forradalmi változásokra. A nemzeti elnyomás és függés, a feudális arisztokrácia álmait és érdekeit őrző államgépezet, a féktelen terror és kizsákmányolás guzsbakötötte a polgári fejlődést. De feszül az ellentmondás a város és falu között is, s mélyül a válság a nemzetiségi kérdésben. "Ha Oroszország a népek távoli börtöne volt a Nyugat szemében, Ausztria-Magyarország a nemzetiségek Európa közepére kiállított kalodája"^x -- írja Hajdu Tibor.

A négy évig tartó világháború, melyben a kapitalizmus egész lelketlensége és gonoszsága megnyilvánult, az éhinség fokozott nyomorúságával jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a dolgozó tömegek gyűlöletének parázsa lángra lobbanjon. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom, mint messzefénylő fáklyaláng mutatta a ki-

^x Hajdu Tibor: Magyarországi Tanácsköztársaság. Kossuth
Kiadó. 1969. 8.1.

vezető utat, s növelte a dolgozók és a becsületes gondolkodók öntudatát.

Elérkezett a cselekvés órája. 1918. október 30-31-én kitört a polgári forradalom. A munkásosztály vezetésével a magyar nép megdöntötte a németbarát nagybirtokos, nagytőkés osztály uralmát, szétzúzta a monarchiát, kivivta az elszakadást Ausztriától és politikai szabadságjogokat adott a népnek. Koalíciós kormány jött létre a Függetlenségi, a Radikális és a Szociáldemokrata Pártból. Ez a kormány nem akart a tőkés rendszer alapjához nyulni. A feudális maradványokat kívánták nyesegetni, másrészt mérsékelt földosztást és jelentősebb szociális és kulturális reformot kívánt megvalósítani. Kereste a megegyezést a konzervatív monarchista erőkkel, s kezdte a proletárforradalom erőinek visszaszorítását, valamint a néptömegek által kivívott politikai szabadságjogok nyirbálását.

1918. november 24-én megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja, mely a politikai élet aktív tényezője lett. Az eszmei harcok közepette fölényes pozíciókat vivott ki, s szinte hihetetlen gyorsasággal tömörítette maga köré a dolgozó tömegeket, befolyása alá vonta a különböző szervezeteket. A tömeg a Kommunista Pártot követi, mert vágyát, törekvését, fogalmazza meg, harcba hív a szocialista forradalomért, a proletárdiktatúráért, a néphatalomért. Hallatlan di-

namikája, atmoszférája volt ennek a rendkívüli időszaknak.

A Szociáldemokrata Párt és a Radikális Párt is kénytelen elismerni, hogy a szocialista forradalom elkerülhetetlen, a tömegek forradalmi lendületét megállítani nem lehet. A kormány hatalma meggingott, a Szociáldemokrata Párt kénytelen elfogadni a kommunisták feltételeit, s 1919. március 21-én kikiáltják a Tanácsköztársaságot. Békésen győzött a szocialista forradalom, mely a Kommunista Párt nagy politikai és erkölcsi győzelme volt. A hatalom birtokosa - a történelemben először - a munkásosztály lett. "A mag, amelyet az orosz forradalom elvetett, kikelt Európában" -- mondotta Lenin.

De nemcsak a fővárosban, hanem a jelentősebb vidéki centrumokban is folyik a kiméletlen harc a haladó, a forradalmi és reakciós erők között. A fővárosi események futótüzként terjednek szét az országban, s a vidék mint a finom kronométer reagál minden megmozdulásra. Csak példaként említjük meg a Fejér megyei, illetőleg székesfehérvári eseményeket.

A munkásmozgalom vezetői igen nehéz körülmények között vívták a csatát, mert a megyében nagyon kisszámu a szervezett ipari munkás. A lakosság zömét a szegényparasztok, zsellérek, teszik ki, akik körülményeiknél fogva nehezen tudtak szervezkedni.

Az események sodrában a forradalmi tömeg kiszorította a jobboldali szociáldemokratákat a színtérről, elkergette a népnyzó jegyzőt, intézőt földesurával együtt. A reakció megrettenve szemléli az eseményeket és döbbenettel nézi az új csodát: a munkásság és parasztság föld alól kitört óriási erejét. Győzött a szocialista forradalom Fejér megyében is. A megye egész területén gyorsan alakulnak a direktóriumok, s megkezdik működésüket.

Azonban a szocialista forradalom után nem szűnnek meg a tőkés termelés által teremtdött ellentmondások. Az elidegenedés nyomai a gazdasági szerkezet, a munkamegosztás, a tudat korlátozottsága miatt megvannak. A multnak minden káros hagyatéka leginkább a munka területén, a munkához való viszonyban érezteti romboló hatását. E romboló hatás elleni harc jelentőségét csak növeli az a tény, hogy társadalmi fejlődésünknek népünk anyagi és kulturális fejlődésének kulcskérdése a termelés.

Ugyanigy nem oldódik meg egycsapásra a szellemi és fizikai munka közti ellentét, a város és a falu közötti szakadás sem. De ezek az ellentmondások nem antagónisztikusak, a fejlődés során megoldódnak.

Uralkodóvá válnak a szocialista termelési viszonyok, megszűnik a munka csupán létfenntartási, kényszer és kizsákmányolt jellege, szabadon válasz-

tott tevékenységgé, az emberi sokoldalúság kibontakozásának fő mozgatójává és egyben legfontosabb eszközévé válik. A munka egyre jobban humanizálódik, egyre több lehetőség nyílik az alkotásra. A kollektív munkán keresztül megteremtődnek az alkotás élményének közvetett átéléséhez szükséges feltételek. A munka társadalmi hasznának elismerése jelentős hatással van a dolgozók tudatának, munkaerkölcsének alakulására. A dolgozó ember mindjobban megérti saját és mások munkájának jelentőségét. Az egyes ember erkölcsi értéke, társadalmi megítélésének legfőbb kritériuma a közösség javára végzett munka. Emeli a munka erkölcsi értékét az a tény, hogy társadalmilag elfogadott alapelvvé vált: mindenki a végzett munka szerint részesedik a megtermelt javakból. A munka általánossá, egyetemessé válik, minden ember munkás lesz, és a munka nem osztálysajátosság többé.

A marxizmus klasszikusai a kommunista nevelés célját a sokoldaluan fejlett embereszményben látják. A sokoldaluan képzett kommunista személyiséget az jellemzi, hogy a termelés technikai és társadalmi oldalának ura. "A napjainkban lezajló tudományos és technikai forradalom már lehetővé tette egyes üzemek komplex automatizálását és ez a folyamat egyre szélesedik".^x Az

^x Ágoston György: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó. Bp. 1970. 83. old.

automatizálás felszámolja a nehéz fizikai munkát, a fizikai munka minden termelési folyamatában szorosan összekapcsolódik a szellemi munkával, s fokozatosan átalakul a mérnöki és technikus munká egyik ~~vál~~fa-jává. Megszűnik az egyén életfogytiglani alárendeltsége egy szakma vagy gép alá. A tulajdonviszonyokban, a termelési viszonyokban bekövetkezett változás, azaz a kizsákmányolásmentes társadalomban az ember által tudatosan és tervszerűen irányított gépi nagyipari termelés a humánus fejlődés forrásává válik, mert a gép a termelésre fordított munkaidőt fokozatosan csökkenti, az ember egyre több szabadidővel rendelkezik s így lehetősége lesz arra, hogy a termeléshez szükséges tudományos és technikai ismereteket megszerezhesse. A kommunista személyiség magas színvonalu és sokoldalú képzettségénél fogva érdeklődésének, hajlamainak megfelelően szabadon választhatja és változtathatja foglalkozását. Az ember számára a munka belső szükségletből fakad, a munkához való viszonya alkotó jellegű, mert megszűnik az elidegenülés minden formája, s olyan termelő kollektívában fejtheti ki termelő tevékenységét, melyben védetté válik, élvezi személyes szabadságát, képességeit szabadon kibontakoztathatja.

A szocializmus, a kommunizmus építése során már nemcsak egy szűk társadalmi osztály érdeke a ter-

melőerők és a termelés fejlesztése, hanem az egész társadalom ügye. Ezért a sokoldalú ember-eszmény kialakítására reális nevelési célként vetődik fel, mely magába foglalja az értelmi, a politechnikai, az erkölcsi, az esztétikai és a testi nevelést. A nevelésnek ezek a területei nem válhatnak szét egymástól. A nevelés egységes folyamat, mint ahogy egységes az a személyiség is, amelyet alakítanak. Ezt az egységes nevelési folyamatot kell összekapcsolni a termelőmunkával. Ám ez nem máról holnapra megy végbe, ez meglehetősen hosszú folyamat, különösen azokban az országokban, amelyekben a proletariátus forradalma a termelőerőket elmaradott állapotban találta.

A Tanácsköztársaság dokumentumaiból egyértelműen kirajzolódik, hogy a kultúra, a közoktatásügy szakemberei jól ismerték a kommunista embereszmény kialakításának feltételeit, a szocialista munkásmozgalmak, a marxizmus idevonatkozó tételeit, s igyekeztek ezeket alkotó módon alkalmazni.

A Tanácsköztársaság mindenek előtt mélyreható gazdasági, szociális és politikai intézkedéseket vezetett be. Biztosította a dolgozók összes szabadságjogait, a nemzeti kisebbségek teljes egyenjoguságát, a nagy- és középipart a népgazdaság szocialista szektorává változtatta. Elkobozta a földesuri birtokokat, s ezeken termelőszövetkezeteket hozott létre.

Ezek a mélyreható változások megteremtették az alapját olyan közoktatásügyi rendszer kiépítésének, mellyel hazánk egyszerre a nemzetközi élvonalba került.

Dő milyen legyen az új iskola, mely a szocialista rend igényeit kielégíti? Mi a teendő? Mindekelőtt a népiskola egész rendszerét teljesen át kell építeni és új szellemmel, új célokkal, új igazságokkal kell az iskola életét megtölteni.

A Magyar Tanácsköztársaság közoktatásügyi politikáján a Párizsi Kommün példáját és törekvéseit követve vezérelvként huzódik végig, hogy alkotni, dolgozni tudó embereket akar nevelni, akik becsülik tisztelik a munkát, a munkát végző embert. A legmagasabb elismerésben és megbecsülésben kívánja részesíteni mindazt a törekvést, tevékenységet, amely a proletárállam, a dolgozó nép érdekét szolgálja.

Ahogy a jövő társadalom gazdasági és politikai alapszerkezetében, erkölcsi világfelfogásában tökéletes szakítást jelent a kapitalizmussal, a polgári társadalmi renddel, a brutális fegyveres erőszakra épült állammal, éppugy a jövő iskolája is teljes szakítást jelent a múlt iskolájával szemben, alapszerkezetében, módszertanában és célkitűzésében egyaránt.

Az új társadalom nevelési ideálja a sokoldalú, harmonikus emberképzés, mert a szabad emberek társadalma csak összes testi és szellemi erőiket harmoni-

kusan kifejlesztett egyénekből állhat, akik a társadalmilag hasznos munkák végzésébe öntudatosan bekapcsolódnak. Nem a letűnt világ királyainak, grófjainak példáját állítja az iskola, a gyermek elé ideálul, hanem a munkának, a tudománynak, a szellemi és erkölcsi fejlődésnek a hőseit.

Olyan otthonokat kívánt teremteni a Tanácsköztársaság a gyermekek számára, amelyekben testvéri közösségben, gondtalan anyagi jólétben, szabadon és vidáman élnek együtt, ahol a torna és a sport, a játék és a tanulás, a művészetek és a tudás sok gyönyörűsége és változatossága tiszta, egészséges és munkás életet alakít ki.

Az iskola, még ott is, ahol ezt a kedves életközösséget nem lehet rögtön megvalósítani, kell hogy védő, segítő intézmény legyen. Külön iskolát a betegeknek, a gyenge tehetségűeknek, de nem lehet alap elválasztásra a szegénység, az árvaság. Az iskolát egészítsék ki fürdők, uszodák, napfürdők, kertek, játékterek, olvasó és zeneszobák, műhelyek. Az iskola ne csak kaszárnyszerű osztályok félelmes épülete legyen, hanem az a ház, amit még a szünetben jószántából is felkeres a gyermek, legyen klubja, szórakozóhelye és otthona.

A Tanácsköztársaság halogatás nélkül hozzálátott e nemes célok és tervek megoldásához, helyesen látta, hogy a kommunizmus nemcsak gazdasági, hanem

kulturális kérdés is. Mindenekelőtt ki kellett alakítani a Közoktatási Népbiztosság belső rendjét, új szervezeti felépítését, valamint vezetőit és munkatársait, megválasztani. A Közoktatási Népbiztosság vezetője Kunfi Zsigmond, majd június 24-e után Pogány József, helyettese pedig Lukács György. A régi követelésnek megfelelően az egyes osztályok élére harcokban edzett szocialista pedagógusok, haladó gondolkodású szakemberek kerültek.

A Forradalmi Kormányzótanács XLIV. sz. rendelete értelmében a tankerületi főigazgatóság, tanfelügyelőség, gondnokság stb. megszűnik /ezeket a szerveket lecsuszott gentryk, jobb esetben jogászok irányították/, a művelődésügy igazgatását a munkások, katonák és földművesek tanácsainak kebelében alakult művelődésügyi osztályok és ezen osztályok által alakított intéző bizottságok /iskolai bizottságok/ látják el. A "munkás nép bevonul az iskolába" — írja az Új Korszak.

A Magyar Tanácsköztársaság az addigi fontolgatások helyett gyorsan és határozottan cselekedett. Március 29-én kiadta a XXIV. sz. rendeletét, mely kimondja:

"1. §. A Magyar Népköztársaság az oktatásügyet állami feladatnak tekinti. Ehhez képest a Tanácsköztársaság valamennyi nem állami intézetet saját kezelésébe veszi át. Az intézetek céljaira szolgáló min-

den ingatlan és ingó ennek a köztársasági rendnek az alapján köztulajdonná válik."

Az iskolaállamosítás a Tanácsköztársaság kulturpolitikájának történelmi jelentőségű vívmánya volt. Ezzel a közoktatás gyökeres megreformálásának, a szocialista közoktatási rendszer alapjai lerakásának, illetőleg további mélyreható reform egyik legfontosabb alapfeltételeit teremtette meg.

A Tanácsköztársaság az iskolák és nevelőintézetek államosításával egyidejűleg intézkedett az egyház és az állam szétválasztásáról, az egyház politikai és gazdasági hatalmának felszámolásáról. A témakörre vonatkozó rendeleteket végül megerősíti az Alkotmány 11. §-a, mely kimondja:

"A dolgozók igazi lelkiismereti szabadságát azzal védi a Tanácsköztársaság, hogy elválasztja az egyházat az államtól, az iskolát az egyháztól. Vallását mindenki szabadon gyakorolhatja."

Jól számított a kormány, amikor az államosítás végrehajtásában a pedagógusokra is gondolt. És nem is csalódott, mert tömegesen vettek részt az államosításban. A magyar pedagógusokban elevenen élt a Párizsi Kommün, az 1948-49-es hagyomány, Tavasi, Kossuth, Tancsics tanítása és példája.

Az iskolaállamosítás azonban önmagában véve még nem biztosítja az iskola világi jellegét. A haladó pedagógusok már régóta követelték a hitoktatásnak a népiskolából való kiküszöbölését, a tanítóknak a papi befolyás alól való teljes felszabadítását.

Tualjdonképpen központi rendelet nem jelent meg a kötelező vallásoktatás eltörléséről, de az államosításról intézkedő rendelkezések alapján, a helyi szervek saját hatáskörükben intézkedtek. Így pl. a fővárosi biztos március 27-én rendeletet adott ki a hitoktatás megszüntetéséről. "Elrendelem, hogy az összes iskolában a vallástan tanítását azonnal megszüntessék és a felszabaduló órák részben a mai társadalmi viszonyok ismeretére, részben közismereti tárgyak tanítására fordítandók" -- mondja a rendelet.

Velinszky László Fejér megye Művelődésügyi Osztályának vezetője miután betiltotta a Naplót, a reakció szócsövét, megtiltotta, hogy a szószéken politizáljon /uszitson/ a pap, március 24-én rendeletet adott ki: "Minden fokon lévő iskolában ... eltiltom a vallásoktatást. A vallás dogmáit, vallásos szertartásokat sem az eddigi hitoktató, sem helyette senki más nem taníthatja." A rendelet a továbbiakban utal arra, hogy fokozottabb mértékben tanítsák a Tanácsköztársaság szellemének megfelelő erkölccsant, a történelemtanítást a proletáriátus eszméi szerint kell végezni, kihagyandó a sovinizmusnak minden vonatkozása, a tanítóknak pedig

kötelességévé teszi, hogy a szocializmus alapvető munkáit ismerjék.

A forradalmi erők nagyfokú és differenciált felvilágosító tevékenysége, a különböző kiadványok sokasága eredményeként a kötelező vallásoktatás eltörlése -- fakultatív hitoktatásra lehetőséget adva éppen olyan simán, minden nagyobb megrázkódtatás nélkül történt, mint az államosítás.

Ezekkel az intézkedésekkel a haladó erők régi követeléseit valósították meg, s egyben megalapozták a további kibontakozás feltételeit.

B/ A népiskola és tárgyainak reformja

Egész iskolarendszerünknek ez volt a legfejletlenebb, legkorszerűtlenebb, legalmaradottabb ága. A kapitalizmusban tudatosan előre meghatározott tervek szerint szolgálkatkat neveltek a gyermekekből. Iskolája a "kaszárnya előszobája". A tulzsufolt osztatlan iskola a huszadik századnak és pedagógiájának a megcsufolása.

A Tanácsköztársaság 6 - 14 éves gyermekek számára egységes nyolc osztályos kötelező és ingyenes iskolát kívánt szervezni. Feladata biztosítani mindenki számára azt az alapvető műveltségi anyagot, amely a társadalom, a termelés akkori fejlettségi fokán elengedhetetlen a felnövekvő nemzedék számára. Az életre, a társadalmi gyakorlatra kívánta felkészíteni a tanulókat, akik képesek és készek az új rend által támasztott igényeket maradéktalanul teljesíteni. Cél: az új iskolát olyan munkaiskolává fejleszteni, amely nemcsak elméleti, hanem gyakorlati oktatásban is részesíti tanulóit, s így a munka megbecsülésére is neveli őket, mert a szocializmusban a munka kizárólagos uralma következik be. Erkölcsei megújhdásra, újjászűletésre van szükség. Ennek megvalósítása természetesen csak hosszú lejáratu program gyümölcse lehetett.

Mindenekelőtt sürgős feladat volt a tervek megvalósításának egyik akadályát, az osztatlan iskolát felszámolni. A Közoktatásügyi Népbiztosság rövid időn belül mintegy 1.500 községben szüntette meg az osztatlan iskolákat. Az osztatlan népiskolák megszüntetéséről és a népiskolák átszervezéséről 1919. április 18-án kiadott rendelet kimondja:

"...mindazon községekben, ahol eddig két vagy több magyar tannyelvű osztatlan népiskola állott fenn egymás mellett, vagy pedig osztott iskola mellett osztatlan is fennállott, ezek az iskolák egységes iskolává alakítandók és a tanulók a pedagógiai követelményeknek megfelelően csoportosítandók."

Gondot jelentett továbbá a tanterem és a tanítóhiány is. A helyi szervek éltek a lehetőségekkel. Így pl. kastélyokat, palotákat, kaszinókat foglaltak le s terméket átalakították iskola, illetve pedagóguslakások céljára.

1918 decemberében a VAOSZ 11 tagból álló Iskolai reformbizottságot alakított azzal a feladattal, hogy a pedagógusok széles tömegeit mozgósítsa egy átfogó iskolareform elkészítésére. A bizottság elsősorban a jövőt tartotta szem előtt, távlatokban gondolkodott, s ezért a tervezetben olyan igényű oktatási és nevelési feladatok megfogalmazására törekedett, amely

feladatok megvalósításának lehetőségei csak a szocialista forradalom után lesznek adottak. A tervezet~~x~~ kollektív munka eredménye. Egy-egy tárgy albizottságában 20 - 25 pedagógus is részt vett. A kész tervezetet a Pedagógiai Szemináriumban megvitatták, s többször át is dolgozták.

A tervezetben domináló elvként vonul végig az a törekvés, hogy a társadalmi fejlődés továbbvitelére, osztályharcos szemléletre, forradalmi tettekre kész nemzedéket neveljen. Központi gondolata a tervezetnek az életre, a munkára, a társadalmi termelésre való nevelés. A jövő társadalmában az ember értékét elsősorban a köz javára végzett munka szabja meg. Ezek a gondolatok a munkásmozgalma~~k~~ törekvéseit, Marx, Engels, Lenin nézeteit tükrözik. De felhasználta a bizottság a polgári törekvések pozitív elemeit is. Gondolunk itt elsősorban a századfordulón kibontakozó reformpedagógiai mozgalomra, amely elvetette a "tanuló iskolá"-t, — amelyben a tanulók teljes tétlenségre kényszerültek — s előtérbe helyezte a cselekedtető, az un. "munkaiskolá"-t. /Pl. Kerschensteiner./ Különösen értékesek e mozgalom módszertani újításai. Megállapíthatjuk a tervezetről, hogy tudományos igényű, helyes elveket tükröző, modern ismereteket tartalmazó okmány, amely alkalmas eszköz a szocialista embertípus kiművelésére.

Valamennyi tárgy tanításánál két nagyon fontos irányelv domborodik ki: megtanítani a tanulókat gondolkozni és dolgozni. E kettős cél megvalósítására a természettan oktatása kiválóan alkalmas. A fizikai oktatás célját a bizottság az alábbiakban fogalmazta meg: "... a gyermek megértse a természetben előforduló fizikai tünetényeken alapuló eszközöket, gépeket és berendezéseket. Felismerje és alkalmazni tudja a jelenségekben megnyilvánuló törvényszerűségeket."

A szerzők abból a helyes tételből indultak ki, hogy a gyermekben korán felébred a kutatási vágy, érdeklődik minden iránt, s különösen szívesen foglalkozik olyan dolgokkal, amelyek izgatják fantáziáját. Ezzel számolni kell a pedagógusoknak. Kétségtelen, hogy az ismeretszerzés kiindulópontja a megfigyelés, a szemlélet.

A megismerés azonban nem rekedhet meg az érzéki benyomásoknál, szükséges a jelenségek, törvények átélése, illetőleg az érzékszervek, a mozgási képességek, munkakészségek foglalkoztatása. Nagy jelentősége van az önálló kutatásnak, a jelenségek okozati összefüggései felismerésének, hogy megtanuljon a tanuló egyedül is helyesen gondolkodni, s képes legyen a tapasztalt tényekből helyes következtetés levonni, értékitéletet megfogalmazni.

Az egész anyag sugározza a termelő munka szerepét, a tudományos kísérletek, találmányok gyakorlati hasznát az emberiség élete és fejlődése szempontjából. Mint minden más tárgy oktatásában úgy itt is fontos szerepe van az érdeklődés felkeltésének, felszinen tartásának, az alkotókedv felébresztésének.

Az előkészítő műhelygyakorlat, a kísérleti eszközök önálló készítése nagymértékben fejleszti a gyermek kezűgyességét, megfigyelőképességét, a figyelem tartósságát. Bizonyított tény, hogy a cselekvés, tevékenység során szerzett ismeret, tartósabb, megbízhatóbb, mint a pusztán befogadás. Ezért az önálló kísérleteknek, gyakorlatoknak rendkívül fontos szerepük van. Nagy jelentősége van az üzemlátogatásnak is, mert módjukban áll a tanulóknak az emberi munka szerepének közvetlen értékelésére, s felismerik az elméleti tételeknek a termelésben való szerepét, fontosságát.

összetett Mindezek tudatosulása erőteljesen motiválják a tanulókat a társadalmi gyakorlatra való felkészüléshez.

A természetrajz oktatásában a cél: "természet-tudományos világfelfogás nyújtása a természet megismerése és megértése alapján." ✓

Tehát ismerjék fel a tanulók az organizmus életmódját, alaktani sajátosságait, valamint hasznát és kárát, s tudják megmagyarázni a szervezet életmódját, külső és belső alakbeli sajátosságait és ezek

okozati kapcsolatait.

A tanítás fő alapelve a szükségszerűség, valamint az ok és okozati összefüggések feltárása. A tárgyalás logikai elvének az indukciót javasolja a bizottság. A kiindulás mindig a szemléltetés legyen, ha lehet a természetes valóságában, ha nem, akkor preparátumok, műkésztmények, vetítógép vagy mikroszkóp segítségével. Igen hasznos, ha a tanulók állatokat, növényeket, ásványokat gyűjtenek és határoznak meg, de még szerencsésebb, ha bizonyos növényeket termesztnek, állatokat nevelnek, mert így a folyamatos megfigyelések alapján a következtetés levonása szinte természetszerűleg adva van. Ezek az eljárások lényegében az önállóságra, aktivitásra, szorgos munkára, kezdeményezésre nevelik a tanulókat, amelyekre mind leendő állampolgároknak nagy szükségük lesz.

Alapos munkát végzett a társadalmi ismeretek bizottsága is. Véleménye szerint e tárgy oktatásának vezérelve: cselekedni, cselekedtetni. Igen lényeges, hogy a termelés tárgyalásáról fontos társadalmi törvényként emelkedjék ki a kölcsönös segítség elve. Rámutatni az emberi munka szerepére, a társadalom és az egyén érdekazonosságára. Összehasonlítani a kisbirtok és a szövetkezetek termelő munkáját, rámutatva ez utóbbi magasabbrendűségére.

A földrajztanítás célja - írja a bizottság -

"hogy megadja a gyermeknek a világban való helyes tájékozódáshoz, a gazdasági struktúra megértéséhez és a termelőmunkába való tudatos belehelyezkedéséhez szükséges pozitív ismereteket."

E tárgy kiválóan alkalmas a tanulók dialektikus gondolkodásának és világnézetének alakítására, rámutatva a különböző természeti erők formáló, alakító szerepére, egymásra gyakorolt hatására. Megismerik a tanulók, hogy az emberi társadalom egyre több és több természeti törvényt ismer "szelidít" meg, és használ fel az emberiség boldogulására. Konkrét példák sokaságán lehet bemutatni, hogy a célratörő emberi tevékenység miként formálja, alakítja át környezetének arculatát, s hogy a mezőgazdasági kultúrák természetében a talaj, a felszín, az éghajlat, a földrajzi viszonyok mellett az emberi munkának, a tudománynak van a döntő szerepe. A népeket a világgazdaság sok szállal köti össze, kölcsönösen egymásra utaltak, elszigetelten nem élhet egy nemzet sem, egyik népnek szolidárisnak kell lenni a másikkal szemben. A társadalom gazdasági viszonyai befolyást gyakorolnak a szellemi kultúrára is. A régi topográfiai földrajzzal szemben "oknyomozó, gazdasági, kulturális, társadalmi és emberföldrajzot adjanak."

Fontos szerepe van a földrajztanításban a térképnek, grafikonoknak, filmeknek, képeknek, domborművű térképeknek, kirándulásoknak stb. Teret kell adni --

hangsúlyozza a bizottság — "a gyermek aktív foglalkozásának." A munkáltatás legyen egész tanításunkon végighúzódó módszer. Meg akarták valósítani azt a sarkalatos pedagógiai alapelvet, hogy munkára munkával nevelünk.

A népiskolai számtani albizottság szerint az egységes nyolc osztályu számtantanítás célja: "megtanítani a gyermeket arra, hogy az új társadalmi életben előforduló számtani feladatokat könnyen és biztosan megoldhassa." A bizottság tervének elkészítésekor a gyermeklélektan, a fejlődéslélektan, a számpszychológia, valamint a munkaiskola elveit messzemenően figyelembe vette, s ezáltal tudományosan is jól megalapozta. A tervezetben vörös fonalként huzódik végig az érdeklődés és a cselekvő munkáltatás elve. A társadalom igényeit igyekezett a bizottság kielégíteni, amikor a tanulóknak a munkakészséget és a produktív munkaerőt, a munkaszeretetet kívánja a tárgyon keresztül kialakítani.

Nagy hozzáértésszel tesz bizonyosságot a bizottság, amikor felismeri a "száraz" matematikában rejlő nevelési lehetőségeket. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a szöveges példákat kezdő fokon a gyermek közvetlen élményvilágából meríti, a felső tagozatban pedig olyan példákat vesz, amelyek egyrészt bővítik tárgyi ismereteiket, betekintést nyújtanak az emberi munka produktumaiba, a társadalom szociális berendezkedésére, melyen keresztül meggyűlölik a régi társadalmat, s az

adatokból levonható igazságok pozitív érzelmeket váltanak ki bennük, megszeretik, magukénak vallják az új társadalmi rendet.

A magyar nyelv és irodalom oktatásának alapvető feladatát látta a bizottság abban, hogy ismerje és szeresse meg a magyar- és világirodalom legjelesebb műveit, és írót annyira, hogy az irodalmi és esztétikai érdeklődése az iskolán túl is kíséresse. A bizottság különös gondot fordított a tanulók világnézeti nevelésére, ezért csak olyan olvasmányok kerülhettek feldolgozásra, amelyek a célt előmozdítják. A könyvtárak anyagát felül kell vizsgálni, s az olyan könyveket, amelyeket a mesterkélt morál, a hamisan értelmezett hazafiság, a faji gőg, a valláserkölcstobzódása jellemzi, ki kell vonni a forgalomból.

A részletes és alapos módszertani utasításon végigvonul a fokozatosság, az önálló tevékenység elve, a helyes ítélőképesség kialakításának követelménye. Óva int az erőltetett aktualizálástól. A nevelő tudja jól kiaknázni a tananyag adta eszmei, világnézeti nevelési lehetőségeket.

Az oktatás a régi iskolában "valláserkölcsi és hazafias" szellemben folyt, amely az uralkodó osztályok érdekeit szolgálta, más népeket lekicsinylő, a dolgozókat rabszolgaságban tartó nacionalizmus volt. A bizottság elsőrendű feladatának tekintette, ^{hogy} ezt a szellemet likvidálja az oktatásból. A történelem-

tanítás célját a következőkben fogalmazták meg:

- hogy elvezesse a jövőendő állampolgárokat a társadalom fejlődésmenetének, s így az emberi kultúra fejlődésmenetének megismeréséhez;
- annak átérzéséhez, hogy a jelen csupán egyik fázisa az eseménysorozatnak, amely a múlt következménye és a jövő meghatározó előkészítője;
- és eljuttassa az emberiség sorsát eldöntő jelen és múlt eseményekkel szemben az önálló történelmi kritika magaslatára, hogy idővel cselekvő részese lehessen kora politikai életének.

A módszertani utmutatás kiemeli, hogy a történelmi anyag a jövő iskolájában a társadalmi fejlődés képét akarja adni, s minden történelmi gondolatból az emberi együttérzésnek és együvértartozásnak kell kidomborodnia. Hangsúlyozza az összehasonlítás, a szemléltetés, a rávezetés és közlés módszereinek alkalmazását.

A történelemtanítással kapcsolatban kiadott dokumentumok rendkívül nagy érdeme, hogy a magyar közoktatás történetében először törekedtek a történelmi materialista történetfelfogás, a marxista szemlélet érvényesítésére.

Nem került el a Tanácsköztársaság kulturpolitikájának figyelmét a testi nevelés, a sport, a testkultúra ügye sem, melyet a szellemi kultúra színvonalára kívántak felemelni /életerős, edzett, egészséges, életvidám ifjúságot nevelni a társadalomnak./

A testkultúra szerves része az egyetemes emberi kultúrának, tehát a mindenoldaluan képzett és harmonikusan fejlett embereszmény kialakításának nélkülözhetetlen eszköze. Csak egészséges, edzett szervezet képes magasabb szellemi tevékenységre, produktív termelőmunka végzésére.

Megalakult a Testnevelési ügyek direktóriuma, államosították a sportintézményeket, sporttelepeket. Sürgősen napirendre tűzték az iskolai testnevelés reformját, s az ifjúságok rendszeres testnevelésének ügyét.

A megjelent rendelet-tervezet kimondja: "A Tanácsköztársaság az emberi kultúra minden javát és kincsét a dolgozó tömegeknek kívánja juttatni. Nem végezne teljes munkát akkor, ha a szellemi kultúra közkincsévé tétele mellett a testi kultúrának tömegnevelését és az emberiség regenerálását hatalmasan szolgáló intézményeit nem tenné a kézi és szellemi munkások részére hozzáférhetővé."^x

^x Földes Éva: A Tanácsköztársaság sportja. Bp. 1959. 33. l.

Az 1871-ben kiadott "vezérkönyv" a testi nevelés célját a szigorú fegyelem, az akarat megzabolázása, a parancs gyors és biztos végrehajtása kialakításában fogalmazta meg, ami nem más, mint idomítás, porosz militarista szellem. Éppen ezért a reformtanterv első sorban a testi nevelést szellemében, s utána tartalmában és módszereiben gyökeresen kívánta megváltoztatni. A tanterv a testi nevelés célját az alábbiakban fogalmazta meg:

1. a természet segítése a test harmonikus fejlesztésében;
2. a szervek munkabírásának fokozása;
3. a reflex-pályák csiszolása;
4. az egészség, egyéniség, szociális öntudat fejlesztése

Igyekeztek a testnevelés és tömegsport tárgyi és személyi feltételét is biztosítani. A közeli távlatokra vonatkozóan pedig olyan terveket dolgoztak ki, melyek megvalósításával hazánk testnevelés és sportügye egyszerre a világ élvonalába került volna.

A hozzáértő és lelkes szakemberek "megmutatták, mint kell... nehéz körülmények között is bizni. Látták, hitték -- sokszor ösztönösen is -- munkájuk távolabbi célját, mélyebb értelmét... Példát mutattak lelkes munkából, lankadatlan igyekeztből, lendületes alkotó tevékenységből, akadályokat nem ismerő áldozatvállalásból, önzetlen ügyszeretetből".^x fejezi be gondolatmenetét.

^x Földes Éva: A Tanácsköztársaság sportja, 1959. 88.1.

C/ A munkára nevelés gondolatai a Magyar Tanácsköz-

társaság idején megjelent iskolai olvasókönyvek-

ben
--

A Tanácsköztársaság közoktatásának irányítói világosan látták, hogy az oktatási-nevelési célok megvalósítása a régi vallásos, nacionalista szellemű könyvekkel nem lehetséges. Ezért elrendelték e nem megfelelő könyvek szanálását és intézkedtek új tankönyvek megírása ügyében.

Csak az elismerés és tisztelet hangján szólhatunk a Fejér megyei művelődésügyi osztály azon kiemelkedő munkájáról, hogy rövid idő alatt igen tartalmas, új szellemű, átgondolt pedagógiai koncepciót tükröző olvasókönyveket adott ki, melyekben nagy szerepet játszott a munkára nevelés, hiszen a Tanácsköztársaság első ízben teremtette meg hazánkban a munka államát. Ezekben az olvasókönyvekben elemzés alá vehetjük azokat a gondolatokat, amelyek a munkára nevelés céljait szolgálják, akár közvetlenül, akár indirekt módon.

Már az I. és II. osztályos növendékek részére kiadott "Olvasókönyv" első lapján a jelszó a következő: "Munkára fel!" Lelkesítő alaphangját megadja az egész olvasókönyvnek az alábbi szöveg:

"Munkára fel! ne vesztegelj! nem restekért van itt hely! Ma ez hangzik szerteszét, oh halld te is és tetterre kész szívvvel, ésszel jövődbe nézz. Munkára fel!

All előtted is munkakör. Nézd, minden jó előretör. Naponta mind elébb halad. Csak a rest és tétlen marad. A kor repül. Gyors szárnya van. Egy perc se teljék nyomtalan." Rögtön e lelkesítő szöveg után következik egy olvasmány, amelynek címe: "Az iskola." Ebben arról van szó, hogy Pista megjön az iskolából és nagyapjának beszámol tapasztalatairól. Elmondja, hogy milyen kedves hely az iskola és milyen jól mulatott benne."

"Ha te ott jól mulattál, bizonyosan nem kellett dolgoznod" — mondja a nagyapa. Az olvasmány kedves hangon bizonygatja, hogy az iskolában szorgalmasnak kell lenni, s benne a kis fiukat szépre és jóra oktatják. A szövegben rejtett nevelési célként huzódik meg a szorgalomra, jó tanulásra való buzdítás. Hangja kedves és a kisgyermek életkori sajátosságaihoz igazodó.

Az "Arany kalászkok" c. versikének a második szakasza ismét a munkára nevelést szolgálja:

"Ki egész nap fáradozik,
Annak édes csak az álma;
Annak még a kemény kő is
puha párna."

Az után következő aforizma valószínűleg a felnőttek számára írt politikai jelszó, amely a Tanácsköz-

társaság idején hangzott mindenfelé: "Aki nem dolgozik, az ellensége az emberiségnek."

Ezután egy olvasmány következik, amelynek címe "Szorgalom, engedelmesség, munkásság. "Egy olyan ember élettörténetéről szól, aki gyermekkorában nem akart tanulni, és semmilyen mesterséghez sem értett. Ha szorgalmas tanuló lett volna, még fiatalon megszokta volna a munkát, de így nagyon szerencsétlenné vált, mert nincs tisztességes mestersége, vagy állása. Az olvasmány mottója az utolsó mondat: "A lustaság nyomorba juttat." Egyszerű, életből vett történet, amely azonban igen elgondolkodtatja a kisgyermeket.

"A hangya" c. olvasmány az ismert állattörténetet eleveníti fel, amelyben arról van szó, hogy a hangya már nyáron szorgalmasan összehordja a télre való eleséget. Ehhez hasonló a szorgalmas ember is. "Aki lusta és nyáron nem gyűjt, nem dolgozik, télen megéhezik."

De nemcsak a munka dicsőítése és a rá való közvetlen buzdítás olvasható a könyvben. Az erkölcsi nevelés többi feladatai összefonódnak a munkára neveléssel. Kis aforizmában inti a gyermeket a szerző, hogy az aggodkat mindennel el kell látni, amit csak adhatunk nekik, hiszen ők a munkában öregedtek meg. "A munkás kéz az, amit legjobban tisztelni kell."

Egy másik olvasmány címe: "A munka nemesít."

Ebben egy vásott gyermekről van szó, aki állandó csinyeken törte a fejét. Aztán egy derék földműves magához vette a fiút és kijelölt neki egy darab földet, s szép ajándékokat ígért neki, ha valamit termesztetni fog. A fiú előbb csak az ajándékokért dolgozott, később már magáért a munka öröméért. Idővel pedig a vásott fiúból a munka útján becsületes ember lett. "A munka nemesít", -- magyarázza az olvasókönyv a történet értelmét. Itt érdekes módon a szerző rámutat a munka motivumaira: az egyéni érdekre, a jutalmazás által történő munkaszeretetre, később azonban kiszélesednek a motivumok: a munka örömmé válik, s még később pedig kötelességérzetből fakad. Ebben az olvasmányban a munkára nevelés tág lehetőségei nyílnak a nevelő számára.

Az olvasmányok után ismét aforizmák következnek, amelyek elgondolkodtatók, és a munkáshatalom megszilárdítását, a munkásosztály megbecsülését szolgálják. Ilyen a következő: "A munkások építették a palotákat, a fürdőket, a kényelmes lakásokat, és éppen a munkásnak nem jutott semmi az élet kényelméből." Az aforizma befejezetlen, nem teljesen kidolgozott, de tömör és a lényegre tapintó, alkalmas arra, hogy az olvasó elgondolkozzon értelmén, azon, hogy a munkások kik számára építették a luxuslakásokat, s azok hogyan bántak a munkásokkal. E le nem irt gondolatok létrehozását a szerző az olvasóra bizza, illetőleg a tanító-

ra, aki a gyermekkel megbeszéli az aforizmát.

"A piros fiu, meg a sápadt fiu" c. történet a bajtársiasság és segítőkészség jellemvonását kapcsolja össze a munkaerkölccsel. A piros fiu a módos gyermeket ábrázolja, akinek teli a tarisznyája ennivalóval, de üres a feje. A sápadt fiu a tanulók elsője, de otthon még kenyér héja se várt rá. Egyszer a piros fiu megkérte a sápadt fiut, hogy tanítsa meg neki a leckét. Neki is feküdtek a tanuláshoz, nehezen ment a "szörnyű munka", de mégis sikerült megtanulni a feladott leckét. A piros fiu ezután megosztotta déleledtjét a sápadt fiuval. Az osztály pedig egyre inkább ámulva látta, hogy a piros fiu mint okosodik napról-napra, a másoknak meg milyen szépen pirosodik a sápadtbarca.

Az ezután következő olvasmányok más-más erkölcsi-nevelési feladatokat oldanak meg. Ismét következik azonban egy "aranymondás" a nagybirtokosokról és a dolgozókról. Ezeknek az aforizmáknak érdekessége, hogy befejezetlenek, s a tanulságot magának az olvasónak kell leszűrnie. "A nagybirtokosok palotákban laktak, s nem kellett nekik dolgozniuk. A dolgozó nép csak roskadt odukban lakott és véres verejtékkel kellett megkeresnie a mindennapi száraz kenyeret." Itt a szerző megáll és rábizzá a nevelőre, hogy a tanulók értelmi fejlettségéhez, valamint a helyi körülményekhez viszonyítva konkretizálja a mondás mélyebb értelmét.

Nemcsak általános, a munkaerkölcsre, a munka szeretetére nevelő, a munka megbecsülését célzó olvasmányok találhatók az I. és II. osztályosok olvasókönyvében, hanem konkrét munkatevékenységeket megismertető olvasmányok is. Ilyen pl. "Az udvar" c. olvasmány, amelyben a szerző ismerteti a gazdasági udvarban található háziállatokat és a munkaeszközöket, vagy "A ház" c. olvasmány, amelyben arról olvashatunk, hogy az egyes iparosok milyen munkákat végeznek el a ház építésében, mint pl. a kőműves, az ács, az asztalos, a lakatos. Itt ugyancsak megismerhetjük a ház belsejében lévő konyhai munkaeszközöket. Ezzel a módszerrel a tankönyv szerzője indirekt módon kelti föl az érdeklődést a munkatevékenységek és munkaeszközök iránt.

Az I-II. osztályosok olvasókönyvének végén találhatjuk meg a mi számunkra ismert, de az akkori történelmi-társadalmi viszonyok között élők számára szokatlanul és újszerűen hangzó szocialista jelszót: "Egyedül a munka ad jogot az élethez. Aki nem dolgozik, ne is egyék."

A III-IV. osztályosok olvasókönyve a "Munkáshimnusszal" kezdődik, amelynek a dallamát a nevelő a verssel együtt taníthatta meg. A második olvasmány címe mindjárt "A négylábu munkások" címet viseli. Itt arról szereznek ismereteket a gyermekek, hogy a háziállatok, mint a kutya, a tehén, a ló, az ökör milyen munkát végeznek az ember számára. Ugyanakkor az olvasmány az állatok szeretetére is neveli a gyermekeket.

A "Jó reggelt!" című vers üde hangvételével a falusi reggel hangulatát varázsolja elénk: "Ki ép, s dolgozni keze van, a munkához fog vidoran."

A "Népdal" tulajdonképpen munkadalnak fogható fel, amelyben a falusi legény azzal dicsekszik, hogy ő is van olyan legény, mint a társa, mert ő is vág olyan rendet, és rak olyan kazalt, mint a társa, s ha nem hiszi el barátja, hát fogja meg a kaszanyelét, továbbá a villanyelét és versenyezzenek.

Az olvasókönyvben egyre-másra váltakoznak a hazafiságra nevelő történetek, versek, a természettudományos világnézetet kialakító olvasmányok. Igen sok erkölcsi jellemvonást formáló szöveg található a könyvben. De olvashatók olyan szövegek is, amelyek megmagyarázzák a forradalom előtti állapott, és azt a szükségyszerűséget, amely a forradalom kitörését eredményezte. A "Mit hozott a forradalom?" című olvasmány leírja a két forradalom /a polgári és a szocialista forradalom/ történeti fejleményeit és keletkezésének körülményeit. Pedagógiai szempontból kifogásolható, hogy az olvasmány nyelve nem a tanulók életkori sajátosságaihoz igazodik. Egy III-IV. osztályos tanuló számára megközelíthetetlen fogalomnak tűnik a "minden érték, minden termelő eszköz köztulajdonba való vételének követelése", továbbá "a nagyvagyon kommunizálása". Ez a szöveg kétségkívül a gyors szerkesztő munkának tulajdonítható, amely a felnőtteknek szóló magyarázatokat nem tudta át-

transzponálni a gyermekek nyelvére és gondolkodására.

Az olvasmány végén található szöveg viszont már megfelel a gyermekek életkori sajátosságainak, amikor a szerző a fentieket a következő módon konkretizálja:

A Tanácsköztársaság azt akarja, hogy "egyenlően jusson mindenkinek, a vagyonból is, meg a dologból is. Azt akarja, hogy dolog nélkül, henyé élet mellett ne boldogulhasson senki ebben az országban. Azt akarja, hogy az egyik ember munka nélkül ne élhessen palotájában kelti kényelemben, s a másiknak, a dolgozó munkásnak ne kelljen düledező, egészségtelen viskóban nyomorognia."

Az olvasmány a munkára nevelés feladatai mellett a vallási, nyelvi, faji előítéletek nélküli emberszeretetre való nevelés feladatait is teljesíti, amikor hangsúlyozza, hogy "minden ember boldog, szabad, művelt és megelégedett legyen".

"A kéményseprőinas és a pékinas" című olvasmány indirekt módon nevel a munka és a mesterségek megbecsülésére. A két inas azon vitatkozik, hogy melyik mesterség tisztább a másiknál. Az író adjameg kérdésünkre a feleletet: "Minden becsületes mesterség tiszta. Aki munkájában a maga mesterségének a színét viseli, az piszkosnak nem mondható."

Még egy munkára nevelő vers található a kötetben, amelynek szerzője ismeretlen. A vers címe: "Egy utalvány." A vers szavait a költő egy szegény szülő szájába adja. Csak husz forintot tud küldeni fiának, amiért

elnézést kér, mert "nehéz idők járnak". A vers a kemény munka becsületére nevel, amikor kimondja:

"Dehát dolgozz! Amit magad kerestél,

Az a falat a legjobban esik.

Lásd, én se kaptam semmit az apántól,

Sokat küzdöttem, kinlódtam pedig.

Bátran előre...! A tiéd az élet!

De ha, ~~v-v~~ netán ... mégis szükségét látnál,

Csak irj, irj én küldök majd megint."

Figyelemre méltó, hogy az ebben a kötetben olvasható aforizmak közül a legtöbb megtalálható az I-II. osztályos könyvben is. Valószínűleg a szerkesztőknek nem volt idejük a fokozatosság elvének megtartására. Másrészt mind a hat osztály részére egyszerre vezették be a három olvasókönyvet, s így az összes korosztályok részére meg akarták tanítani a szocializmus vezérgondolatait és jelszavait. A III-IV. osztályok részére kiadott könyvben az alábbi új aforizmak olvashatók munkára nevelési célzattal: "Most átvette a munkásság mindazt, amire régóta csak neki volt joga."

"Azelőtt csak a gazdagok tanulhattak, ma a dolgozó nép joga, hogy művelt és okos legyen."

A harmadik könyv, az V-VI. osztályosok részére írt olvasókönyv már nagyobb változatosságot mutat, mint az előző két könyv. Több mint husz költeményt találunk benne gondosan összeválogatva. Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi versei mellett ott találjuk Ady Endre forradalmi

verseit is, érdekes, hogy a költő nevének megjelölése nélkül. A prózai olvasmányok a kémiából, a fizikából, a földrajzból, a történelemből tartalmazznak olvasnivalókat. Ezenkívül találunk olyan olvasmányokat, amelyek erkölcsi jellemvonásokat keltenek föl és akarati tevékenységekre indítanak. Olvasunk a szülők szeretetéről, a munkásember megbecsüléséről. "A szenes ember és az ur" című olvasmányban az uri fiú a szenes ember fiának azt mondotta, hogy "a te apád afféle rongyos." A tanító elment a nagyurhoz, aki elment az iskolába és az osztály előtt kényszerítette fiát, hogy megszégyenülten kérjen bocsánatot a szenes ember fiától. Ennek megtörténte után a két apa is kezét rázott egymással. "Emlékezzetek mindig arra, mit láttatok - szólt a tanító — mert ennek az esztendőnek ez volt a legszebb leckeórája." Maga a történet erősen kitalált, s valószínűleg sohasem történt meg, arra azonban alkalmas, volt a forradalmi változások korában, hogy a serdülésnek induló gyermekeket elgondolkodtassa: nincs ember és ember között különbség, illetőleg az embert munkája teszi emberré és nincsen felsőbbrendű ember. Az olvasmány indirekt módon a munkára nevelést szolgálja, de összekapcsolja az etikai nevelés más feladatával, jelen esetben az emberszeretetre nevelés feladatával.

A "Fel szocialisták" c. dal a munka himnusza, amelyben refrénként ismétlődik: "A munka szent küzde-

delem. Velünk a nép! A győzelem!"

"A forradalom" c. olvasmány a forradalom lényegét a gyermek számára közérthető módon magyarázza meg. Itt már jobban érvényesül az életkori sajátosságok elve, mint az alacsonyabb osztályok olvasókönyveiben. A forradalomban a munkások átvették a hatalmat, vagyis a vezetést, és összefogtak a földműves szegényekkel és katonákkal, hogy a társadalomban ne legyen se nagyon szegény, se nagyon gazdag ember. A munkások azt akarják, hogy mindenki megkeressen annyit a munkájával, amennyire szüksége van. A gazdag embereknek persze nem tetszik a forradalom, mert nekik is kell dolgozniuk: Ezért a munkásoknak a dolgozó emberekkel össze kell fogniuk, s együtt kell harcolniuk egészen addig, amíg az emberiség boldog lesz és az egész világ proletársága egyesül.

"A munka népe" c. lelkesítő dal Most János verse, amelyben a költő a munkást dicsőíti, azt a munkást, aki a bányát műveli, a posztót, selymet szövi, a gabonát veti, s aki a harcba hősökül száll.

Egy következő olvasmány Deák Ferenc levele után íródott, címe: "Buzdító levél az ifjusághoz". Két hatalmas érzésre hívja fel a figyelmet: az igazságra és a szeretetre. Ezután következik a dolgozó életre való felhívás: "Kerüljétek a henyeget, a munkátlan életet. Ha kora ifjuságtokban megszokjátok a munkát, életetek legszebb örömei s legédesebb gyönyö-

reit a munkában fogjátok megtalálni. Egyedül a munka az, amely fenntartja a testnek és léleknek erejét. Csak munka tesz hasznossá magunk és embertársainkra nézve."

Az olvasókönyv utolsó verse a "Népdal" címet viseli, valószínűleg a proletárdiktatura idején született forradalmi dal, erre utal izzó hangvétele:

"Testvérünk vagy, mért ne tartanál velünk?

Ha munkás vagy, nem lehetsz ellenünk?

Nem ismerünk henye rangot,

Ágas-bogas koronát,

Szerszámot a naplopóknak, kaszát, kapát, boronát,

Legyen kerges annak is a tenyere,

Aki miatt nincs a népnek kenyere!"

Összefoglalva a Fejér megyei tanácsköztársasági iskolák olvasókönyveiben talált munkára nevelési gondolatokat, az alábbi megállapításokat tehetjük meg:

1. A Tanácsköztársaság a proletáriátus diktatúrája révén első ízben teremtette meg a munká államát hazánkban a történelem folyamán. Ez a törekvés erőteljesen kihatott az iskolára, a közoktatásra. A munkára nevelés gazdag tárházát leljük föl ezekben az olvasókönyvekben, s a tanítókon mult, hogyan valósították

2. Az erkölcsei nevelés feladatai közül kétségteljesen a munkára nevelés gondolatai találhatók meg legnagyobb számban az olvasmányok példát mutattak a késői utókor, a ma embere számára, hogy a szocialista embereszmény tulajdonságainak, elsősorban a munka tiszteletének és megbecsülésének a kialakítására milyen nagy gondot fordított a proletárhatalom.

2. Az erkölcsi nevelés feladatai közül kétségteljesen a munkára nevelés gondolatai találhatók meg legnagyobb számban az olvasmányok szövegeiben. Ezek a nevelési feladatok részben közvetlenek, direkt módon lelkesítik a gyermekeket a tettekre, a munkára, másrészt pedig közvetett, indirekt uton közelítik meg a munka megszerettetését, a szocialista munkaerkölcs megvalósítására való törekvést.
3. Különösen figyelemreméltók az ún. aforizmák, a közmondásszerű aranymondások, amelyek mind a három olvasókönyvben megtalálhatók. Ezek legtöbbször a munka dicsőítését, a munkásosztály megbecsülését célzó jelszavak voltak abban a forradalmi korszakban. Az aforizmák bizonyítják legékezebben, hogy a Tanácsköztársaság iskolája szoros kapcsolatot tartott az élettel, a forradalommal, a politikával.

4. Az olvasókönyvek magukon viselik a gyors szerkesztés hiányosságait, viszont érdekük, hogy egyszerre mind a hat osztálynak adják ki olyan olvasókönyveket, amelyekben a szocialista eszmények megtalálhatók.

A FEJÉRMEGYEI
TANÁCSKÖZTÁRSASÁGI
ISKOLÁK

OLVASÓKÖNYVE

I. ÉS II. OSZTÁLYOS NÖVENDÉKEK RÉSZÉRE

ÖSSZEÁLLITOTTA ÉS KIADTA:

A FEJÉRMEGYEI MŰVELŐDÉS! BIZTOSSÁG

Szorgalom, engedelmesség, munkásság.

Van az én falumban egy nagyon szerencsétlen ember. Nincs mestersége, semmihez nem ért, éppen csak a legalávalóbb munkára alkalmazhatják. S bizony könnyen megtörténhetik, hogy egy napon éhenhalva találják az út szélén.

Figyeljete! elmondom élettörténetét! Míg ez az ember gyermek volt, iskolába járaták. Anyja költött rá és inkább magától vonta meg, csak hogy fiát oktattassa. Mert ebben az időben a tanítás nem volt ingyenes, mint most. A fiu azonban szívesebben csatangolt az utcán: mind inkább megszokta, hogy az iskola helyett a játszótérre menjen. Most a szegény ember nagyon szerencsétlen. Ha engedelmes és szorgalmas tanuló lett volna, még hatalon megszokta volna a rendet, munkát és most volna tisztességes mestersége vagy állása. Nem kellene nyomorognia. Oh! ha ismét gyermek lehetne, hogy iparkodnék az iskolába, de szívesen halgatnám a tanítást.

A lustaság nyomorba juttat.

Az én italom.

Tiszta víz az én italom.

Ettől nem tesz soha bajom.

Szeszes ital: ártó mérég!

Én biz' abból sohasem kérek!

Minden ember testvérünk. Nem a nemzetek ellenségei egymásnak, hanem csak a tőke ellensége a dolgozó millióknak.

A munka nemese.

Volt egyszer egy elhagyatott gyermek, akinek nagyon rossz természete volt. Mindig csínyeken járt az esze. Kínózta a macskákat, kiszedte a madárfészket, zaklatta az iskolába menő gyermekeket, kigunyolta a koldúsokat.

Ezt a fiút egy derék földmives magához vette. Kertjének egyik sarkában kijelölt neki egy darab földet: adott neki ásót, kapát, gereblyét és különféle magvakat. Szép ajándékot ígért neki, ha valamit természetien fog.

A fiú előbb csak az ígért ajándékért dolgozott: de utóbb már kertészskéje is tetszett neki. Nem gondolt már többé arra, hogy másokat bosszantsen. El volt foglalt. S idővel a visott ártatlan munka után becsületes ember lett.

A munka nemese.

A tudás hatalom.

A FEJÉRMEGYEI
TANÁCSKÖZTÁRSASÁGI
ISKOLÁK

OLVASÓKÖNYVE

III. ÉS IV. OSZTÁLYOS NÖVENDEKEK
RÉSZÉRE.

ÖSSZEALLITOTTA ES KIADTA:
A FEJÉRMEGYEI MŰVELŐDÉSI BIZTOSSÁG.

A kéményseprő és a pékinas.

Azt kérdelem tőletek, láttátok-e már egymás mellett a pékinast és a kéményseprőt? Amint az egyik éppen kimászik a kéményből, ahol kisöperte a kormot; a másik pedig éppen jön a pékműhelyből, ahol könyökig kotorászott a lisztben.

No ugy-e nem láttátok? Hát én láttam.

A kéményseprő éppen nálam tisztította a kéményt, mikor a pékinas hozta a friss süteményt.

Ahogy meglátták egymást, olyan képet vágtak, mint mikor a kutya és a macska találkozik.

A fehér gyerek azt hitte a fekete legényről, hogy neki ellensége.

A fekete legény pedig úgy nézett a fehér gyerekre, mintha az csúfolódni akarna vele.

Mikor látták, hogy egyik se harap bele a másikba, elkezdtek beszélgetni.

— Gyere ide, majd megsimogatlak — szólt a kéményseprő.

— Előbb mosd meg a kezedet, — felelt a pékinas.

— Az én kezemet? Nem piszkos az, csak fekete.

— Éppen azért piszkos, mert fekete.

— Ez a legszebb szín, — felelt újra a kéményseprő. — Az a piszkos, aki fehér. Azért nem is simogatlak meg, mert befehéritek a szép tiszta kezemet.

De a pékinas nem hagyta magát s így felelt a másiknak:

— Minden, ami szép, az fehér. Fehéret virágoznak tavasszal a fák, fehér a hó, fehérbe öltözködik ünnepnapon a kislány. Mondják-e még többet? Fehér a liszt, amelyből élünk. Mi kell még egyéb?

A kéményseprő megcsóválta a kormos fejét és gondolkodott. Ez a kis pékinas jól megfelelt neki. Azután eszébe jutott valami és így szólt:

— De mit ér ez a fehér, ha nincs mellette fekete? A fehéret észre se vennék ha nem volna a fekete. A sok fehér ártalmas. A hó például vakítja és ronja a szemet. Azután fekete az éjjel is, mely olyan szép csillagokat mutat.

S a kéményseprő büszkén ült a kormos melére. Most már a pékinason volt a sor gondolkodni. Meg is tette volna, de ekkor kiléptem a folyosóra s én is megszólaltam:

— Hallod-e fiam, pékinas, miért piszkoltad össze az ünnepi ruhámat?

A kis pék nagyon megzavarodott.

— No ugy-e a te mesterséged piszkos, nem az enyém? — kiáltott örömmel a kéményseprő.

— Kérem szépen, — szólt erre a pék, — tessék megmondani, hogy melyik mesterség tisztább és melyik szín piszkosabb? Nem tudunk megegyezni.

— Ide hallgassatok, fiaim! — feleltem nekik komolyan. — Minden becsületes mesterség tiszta. Aki munkájában a maga mesteriségének színet viseli, az piszkosnak nem mondható. Fiam, pék te ha lisztes vagy is, tiszta vagy. Öcsém, kéményseprő, te, ha kormos vagy is, szintén tiszta vagy.

A régi társadalomban a pénz adott hatalmat. Ma csak az boldog, aki tud.

Az egészség drága kincs. De ehhez a kincshez eddig csak a gazdagoknak volt joga. A szegény ember még orvost sem hívott, ha beteg volt. Ezentúl ez is más-ként lesz.

A PEJERMEGYEI
TANÁCSKÖZTÁRSASÁGI
ISKOLÁK

OLVASÓKÖNYVE

V. ÉS VI. OSZTÁLYOS NÖVENDÉKEK
RÉSZÉRE

ÖSSZEÁLLITOTTA ÉS KIADTA :

A Pejermegyei Művelődési Bizottság

Marseillaise.

*Nem lesz a tőke ur mi rajtuk,
Elvész, aki a mulinak él:
A szabadság honába tartunk,
Az igazság nekünk a cél,
Az igazság nekünk a cél,
S ha ellenünk akárki lázad,
Söpörje el a népharag,
Pusztuljon mind a gyáva, rab,
Búcsút intünk az éjszakának . . .
A szivünk tűzben ég:
Csak rajta, rajta még!
Ha elnyomónk nyakára lép, —
Szabad lesz majd a nép! . . .*

*Ezer a népnek terke, gondja,
Tudatlan és béklyóba jár:
A pap butítja, tőke nyomja: —
Testvér a templom és a gyár,
Testvér a templom és a gyár,
Messze a sík rónák ölében,
Hiába jön a kikelt,
Nem arat az, aki vetett —
Milliók tengenek a reményben,
De szivünk tűzben ég:
Csak rajta, rajta még!
Ha elnyomónk nyakára lép,
Szabad lesz majd a nép!*

*Látjátok ott a láthatáron,
A jövődönék napja kel:
A boldogság ime nem álom.*

A Népköztársaság helyett Tanács Köztársaság alakult. E kormányforma teljesen új, ma még csak a nagy Oroszországban és Bajórorságban van ilyen köztársaság. Teljesen elvetették a királyság és népköztársaság azon szerveit, melyeket a népi nyomására létesítettek.

A Tanácsköztársaság egy nap alatt megszüntette a munkás nép elnyomatásának, rabszolgaságának főokát: a nagy magán vagyont. A tőkések az u. n. burzsoákat, azaz a munkátlanokat, megfosztották minden vagyonaiktól. Elvették a nagy földbirtokot, a bérházakat, palotákat, kincseket és ezeket mind közvagyonnak nyilvánították. (Kommunizálás.)

Miniszterektől egészen a falusi bíróság megszüntette a népen uralkodó u. n. tisztviselői kart és ezen hivatalnokok helyett mindenütt munkás, katoná és szegény földművesek tanácsát alakították meg.

Eltörölték a kényszer katonáskodást és megszüntették a rangkülönbséget. A tanácsköztársaság nem ismer rangot, címet, születési kiváltságot és előjogokat.

Vallását mindenki szabadon gyakorolhatja, papját is fizetheti, de sem templombajárársra, sem vallás tanulására senkit nem kényszeríthetnek. Egyházi adót is csak az fizet, aki épen akar.

— 91. —

A tanácsköztársaságban csak azoknak van joguk, akik munkájukból élnek: a gyárak, műhelyek, bányák, erdők és mezők dolgozóinak azaz a proletároknak. Nem ad jogot a tanácsköztársaság a nem dolgozó tőkések, gyárosok, papok, kereskedők s általában azoknak, kik embertársaikat szolgátságban, elnyomatásban tartották, azaz a burzsoáknak.

A tanácsköztársaság szervezete a következő:

A község dolgozó népe (proletárok) megválasztja a volt képviselőtestület helyébe, bizonyos számú tanács tagot. Ezek intézik teljesen a község összes ügyeit. A községi tanácsok kiküldenek maguk közül a járási, megyei és az országos tanácsba tagokat. Az országostanács a legfőbb hatalom a tanácsköztársaságban. A tanácsstagokat mindig csak hat hónapra választják. A megválasztottakat, ha nem teljesítik pontosan kötelességeiket, mindenkor el lehet távolítani.

Tekintettel arra, hogy ezen államforma teljesen új és szociális alapon nyugszik, azért az átmeneti időben, azaz míg állandó jelleget nem nyerhet, meg nem erősödhet, u. n. népbiztosokból alakított kormányzótanács teljes hatalommal intézi a tanácsköztársaság összes ügyeit. Mivel a teljhatalmú kormányzást diktatúrának nevezik s mert a népbiztosok egyszersmind munkásokból, proletárokból választottak, ezért ennek a teljhatalmú intéző tanácsnak a neve:

Proletárdiktatúra.

Arra kell minden öntudatos munkásnak törekednie, hogy a világ összes áramaiban ilyen tanácsok intézzék a proletárok ügyeit, s azért kell, hogy visszhangozzék az egész világon:

Világ proletárjai egyesüljete!

A jövő iskolája.

— Kikötések és tervek.

Irtai KELEMEN BÉLA igazgató.

(Első rész.)

Van-e ma, az izgalmas jelenben, valakinek kedve a jövő tanügyi feladataival foglalkozni? Sokan lehetnek akik úgy gondolkodnak, hogy most, mikor az egész világ figyeleme a létében megtámadott magyar proletárruralom fenséges küzdelme felé fordul, nem is időszerű tanügyről, iskoláról beszélni. Magam is tudom, fegyverzaj tölti be ismét a levegőt s ilyenkor jobb a műzákknak hallgatniok. Diákjaink és tanítóink egy része elhagyja a tantermek világát és nemes lelkesedéssel elmegy oda, ahol a forradalom eszményeit véreuhullásával védheti. Kardot kell ma forgatni, nem könyvet, szuronnal kell harcolni, nem eszmékkel.

De mi öregebbek, akik már nem tudunk se karddal, se szuronnal bántani, csak maradunk az eszméknel. Nincs messze az idő, mikor a győzelmes béke áldott napja ki fog ragyogni felettünk s elkövetkezik a nyugodt alkotás, a zavartalan építés kora. Addig csak tervezgessünk. Talán nem mind legvár, amit így építünk. Szédületes tervlatok bomtakoznak ki a jövőbe merengő lélek előtt, új tájak, új szépségek körvonalaí kodlenek szemünkbe, mikor az eljövendő korszak hajnallásadása tele pillantunk.

Annak az új korszaknak nagy gondja lesz az iskolára. Nem volt még szocialista úptő, aki a nevelésnek mint a jövő nemzedékek formálójának jelentőségét kicsinyelte volna. A marxista elmélet az emberi tökéletesedés eszközei közt éppoly fontos helyet biztosít az oktatásnak, amily elkelő szetepet juttatott az iskolának Owen Robert, a nagy utópista, a maga newlanarki kommunista mintaközsegeiben. Nem is képzhető társadalomtudomány, mely az iskolázás lélekkepző khatását mellozhatné. De az iskolának is apá kell születné, amint megszületett az egész világrend.

Az újbbi esztendő eseményeinek viharában összeomlott a nevelés régi világa is. Az iskola mikrokozmosza e pillanatban a társadalmi esztendő mltatók helyéből a jövő iskolájának kell kiállnia. De itt a társadalmi esztendő egy teremtő, legyőző szorúsok nem.

De a társadalmi esztendő esztendője, hogy a romokat felépítse, a jövőt megteremtse. Mert hogy az új

AZ ESZME.

13. oldal.

Magyarország életre keljen s az új világ: a munkának az egyenlő jogoknak és a társadalmi szolidaritásnak világa végleg megvalósulhasson, ahhoz a lelkeknek gyökeres átalakulása szükséges. A háborúban s a háborúval megbukott állami és társadalmi szervezethez nem lehet visszatérni, de újat azok helyébe csak megújított lélek állíthatnak. A megújodásnak a forradalom szellemében kell vegbenemnie. A „lelkeknek forradalmasítása” az a folyamat, mely képessé fogja tenni az emberiséget, hogy megmentsé a jövő számára a polgárosodás javait és megteremtse az új gazdasági, politikai és erkölcsi alapokon nyugvó államot és társadalmat. S melyek lesznek a nevelés új alapjai? Megmondta közoktatásügyünk vezére már hónapokkal ezelőtt a magyar tanítósághoz intézett felhívásában: a természettudományi és gazdasági ismeretek, a munka tudománya és gyakorlata, továbbá az emberi szolidaritás nagy gondolatán, minden népönrendelkezési jogán és az emberiség nemzetközi egységén alapuló erkölcs. A magyar közoktatásügyet tehát a néptelvilágosítás szervévé kell átalakítani. Csak így sikerül majd az ifjúságot és a népet az új idők szellemével, a forradalom eszméivel és eszményeivel telíteni; így sikerül majd előkészíteni a tudásnak és a nemesebb, erkölcsösebb életörömöknek az egész nép közt való egyenletes megosztását; így sikerül majd az új köztársaságnak értelmes, testben és lélekben erős és egészséges polgárokat nevelni.

Milyen legyen tehát az új nevelés? Nagyjából megvázolhatjuk képt azoknak a nyilatkozatoknak alapján, melyeket egyrészt a felsőbb rendeletek, másrészt vezető egyéniségek programjának idevágó pontjai tartalmaznak.

Induljunk ki a nevelés feladatából. A tanuló életének két szintere van, melyek váltakozva hatnak közre egyéniségek képzésében: az otthon és az iskola. Mindkét szintér élményeket nyújt, melyek behatásukkal nyomot hagynak a gyermek valóján, testi, szellemi és erkölcsi egyéniségén. Mivoltának három összetevőjére: egészségére, értelmére és érzésére az otthon is, az iskola is fejlesztően hat, csak hogy ez a hatás az otthon részéről az esetlegesség lineolatán, az iskola részéről ellenben tervszerű sorozatban történik. A nevelés feladata a hatások e kettős sorát lehetőleg egyensúlyban tartani és úgy irányítani, hogy az eredmény az egészséges, érlelmes és erkölcsös ember legyen, aki az élet minden viszonyában megtalálja helyét.

Eddig az iskola alig vett tudomást az otthonról, ahonnan a gyermeket átvette, amint alig vett tudomást az életéről, melynek útját átadta. Ennek meg kell változnia. Egyfelől: közelebb az otthonhoz! Másfelől: közelebb az élethez! ez lesz a modern iskola kettős jelése. Közelebb az otthonhoz: ezt inkább az elemi iskolától kell várni; közelebb az élethez: ennek a tendenciának a középiskolában kell előtérbe lépnie. Az otthon legyen a gyökér, az élet az iskola az a hely, ahol a virág kinyílik és a virágok terem az élet számára.

AZ ESZME

A jövő iskolája.

— Kiáltások és tervek —

Írta: KELEMEN BÉLA vezető tanító.

(Második közlemény)

Régi a panasz, de mindig új marad, hogy iskolázásunk eddig túlságosan elmélet volt. Megfeleltetett a miniszteri tanterveknek, és a hozzájuk csatolt utasításoknak, de nem felelt meg a társadalom követeléseinek. Hogy mily távol esik egymástól iskola és élet, mi sem mutatja élesebben, mint az, hogy e szavakat rendszeresen mint ellentéteket használjuk. Olyanféle fogalompár ez, mint az elmélet és gyakorlat, jó és rossz. A kettő egymást majdnem kizárja, annyira más az iskola mint az élet. A tanítómesterek és idők óta hajtják, hogy ne az iskolának, hanem az életnek tanuljunk, s mégis az iskola az, mely ezzel a feladattal a legkevésbé törődik.

Benedek Marcell egy cikkében elmésen fejtegeti a középiskolának ezt a baját. A régi középiskola, írja, egyáltalán nem nevelt az életre. Ez még lelkes hívei is elismerték, de azt mondták: a középiskola nem is arra való, hogy az életre neveljen. Ott vannak a szakiskolák, ott az egyetem. A középiskola adjon általános műveltséget. No, azt minden értelmes diák fájdalmasan érzi: az a műveltség, amit az iskolában kap, még csak nem is általános műveltség. Ha iskolai tudományával meg akarna jelenni igazán művelt emberek társaságában, az első alkalommal ezt a két szomorú tapasztalatot szerezné: Amiről ő tud, arról nem beszél senki; amiről beszélnek, arról ő nem tud semmit. Arról ne is szóljunk, mi történik akkor, ha a társaságba belép egy német vagy egy francia és a jelenlevők udvariasan az ő nyelvére fordítják a szót. A mi diákunk, ha gimnazista volt, hat évig tanult németül, ha realista, nyolc évig németül, hatig franciául. A Nibelung-monda és Corneille élettrajza kavargó a fejében, de egy ép-közli mondattal nem tud kinyögni. Nem csoda. Hetvenen voltak az osztályban, a tanár az úgynevezett direkt módszert alkalmazta, de a legnagyobb jóakarattal sem szólíthatta meg öt-kétszer egy héten. Aztán beszélhetnek még a társaságban sok egyébről, amiről a mi érett diákunk mind nem hallott: zenéről, művészettörténetről, szociológiáról, közgazdasági, politikai kérdésekről...

Nemelyek sokra vannak azzal, hogy a középiskola értelmes ifjakat mégis csak nevel a nemzetnek. Igaz, az értelmet a régi tanterv eléggé fejlesztette (hogy megfelelő módszerekkel-e, azt ne keressük.) De ne felejtjük, mennyire elhanyagolta az iskola a gyermek erkölcsét és egészségét. Pedig az egyéniségnek mindhárom tényezője egyaránt fontos s összhangzatos kiművelésük a cél, melyet az új rendszerű iskolázásnak el kell érnie. Ideális tervet, mondták helyesen, a pedagógusok csak az orvosokkal együtt csinálhatnak. S a pedagógusoknak sem szabad kasztokra különülniük. Az abécé tanításától egészen a képesítést nyújtó szakvizsgákig — ennek egy szoros csatláncnak kell lennie.

Ehhez mindenképp szükséges lesz, hogy közvetlenebb kapcsolat jöjjön létre az elemi és a középiskolai tanítás közt. Hiszen mindkettőnek ugyanazt kell akarnia: az egészséges, értelmes, erkölcsös embert s nevelő eljárásuknak illeszkednie kell egymáshoz. Az otthon ütéren kell tartani kezünket. Ma mindnyájan tudjuk, hogy ez a kapcsolat nincs meg. E tekintetben a közeljövő kétségkívül gyökeres változást fog hozni. Ha valóra válik a szocialista anitók kulturprogramja s egységes 8 osztályú népiskolát s ezen felépülő 5 osztályú középiskolát kapunk: szükségképpen módosulnia kell a két iskola viszonyának s ezzel együtt a bennük működő tanterv kiképzésének is. Hogy miként, arról még elérhetnek a vélemények. Akár így szerveztessék a kiképzés, ahogy a szocialista program kívánja, azaz a középiskolai tanító erőket is egy tanítóképző iskola becsássa ki, — akár úgy, ahogy a tanárság többsége óhajtja azaz a középiskolai szakrendszerre és az önálló tudományos munkásságra jobban előkészítő egyetemi képzettség megtartásával — egy bizonyos, közös alaphól kell kiindulnia a középiskolai tanárképzésnek az elemi iskolával és továbbá folyásukban is szoros érintkezésben kell maradniuk.

Hogy az oktatás szelleme és rendszere milyen legyen, arról az illetékes helyekről már fontos kijelentések történtek, melyeket a feladatnak minden barátja örömmel üdvözölhet. Hangzott, hogy hasznos gyakorlati irányban neveljünk. Népiskolákba megyünk bele a hasznos és intenzív gazdálkodás gyakorlati útjára: az ipari, kereskedelmi, gazdasági és más egyéb szakiskolákhoz pedig kevesebb elméletet és több életrevalóságot kívánunk. Műhelyeket, laboratóriumokat, szóval kísérleti és tapasztalat módszert az oktatás minden vonalán, ahol s amennyire

csak lehet. Ötvenévesre nevelés a feladata minden iskolázásnak.

A jövő középiskolának, ehhez nem férhet kétség, egységes típusúnak kell lenni. Berendezést a szocialista program közelebbről így jelzi: „Az első 3 osztály a gyermektevékeni fokoknak megfelelően az ismeretanyagok önmunkássággal egybekötött megszerzésére irányul. A két utolsó osztály líceális jellegű tanfolyam, mely szabadon választható ágazataival alkalmas ad a tanuló egyéniségének és hajlamának kifejlesztésére.” Ha így lesz, nem egészen világos eltem, minek akkor az így tagolt középiskola első 8 osztályos elemi? Véleményem szerint ebből 6 osztály bőven elég lenne. Vagy legalább is meg kellene engedni, hogy a középiskolába lépő tanulók csak 6 elemi végezzenek. Mind a 8 osztály elvégzése csak azokra legyen kötelező, akiknek nincs kedvük, tehetségük vagy módjuk arra, hogy tanulmányaikat folytassák. A 8 osztályos, egységes népiskola hivatala lesz, hogy az oktatás egész munkáját a vállára vegye oly vidékeken, ahol bármely iskolából középiskola iskolája nem létezik. (Folyt. köv.)

7. a társadalmi- gazdasági
problémák megoldását is remél-
te elöl.

Ez a mondatokat azt ved-
mezzel, hogy igen, hiszen mintha a
szegények, munkások, Emberek is az
utópia specialistái közé sorolhatók.

D/ A szakközépiskolák és középiskolák reformja

A Tanácsköztársaság közoktatásügyi szakemberei messzemenően felhasználták a mult haladó hagyományait, a klasszikusok tanításait, sőt felhasználták a polgári törekvések előremutató elemeit is. A munkaiskolák megszervezése, a szakmunkásképzés, a szakközépiskolák és középiskolák reformjai ezt egyértelműen bizonyítják. A francia polgári forradalom idején Lavoisier tervezetében központi gondolat a munkára nevelés. Olyan iskolákat terveztek, amelyekben az ifjúság a különböző mesterségekben és iparban szükséges ismereteket megszerezhetik. Pestalozzi nemes törekvése, aki az ipari és mezőgazdasági termeléshez szükséges ismeretekkel kívánta felruházni elesett növendékeit, úgy gondolta, hogy ezzel az embernevelés céljait is szolgálja. Az utópista szocialisták, közöttük is elsősorban Owen, aki egy bizonyos koron túl az oktatást összekapcsolta a termelőmunkával és a tornával, Marx és Engels a Kommunista Kiáltványban követelik többek között a nevelés egyesítését az anyagi termeléssel. Ebereszményük az az osztálytársadalomban szükségszerűen utópiának megmaradt sokoldalú, harmonikus személyiség. E cél elérésének társadalmi feltétele a szocialista forradalom, a magántulajdon megdöntése, technikai alapja

pedig a természettudományokon nyugvó nagyipar. A tervszerűen irányított ipar olyan embereket tételez fel, akiknek képességeik minden irányban kifejlődtek, akik tájékozódni tudnak a termelés mechanizmusában, s a társadalom szükségleteinek, valamint egyéni hajlamaiknak megfelelően vesznek részt a termelésben. A Párizsi Kommün közoktatáspolitikájának gerincét alkotta a szellemi és fizikai munka közti különbség megszüntetése, az oktatás és a termelőmunka összekapcsolása, a fiatalok dolgozó, munkáséletre való nevelése. Laboratóriumokat, műhelyiskolákat, szakiskolákat szerveztek céljaik megvalósítása érdekében. Lenin pedig részletesen kidolgozta a politechnikai képzés feladatait, melynek megvalósítását központi kérdésnek tartotta, mert nélküle szocialista ember kialakítása nem lehetséges. Hangsúlyozza, hogy az iskola valóban tudományos ismereteket nyújtson, és segítse győzelemre vinni a proletáriátus politikáját. A termelés fő ágainak — az energetika, a gépipar, a kémiai ipar és a mezőgazdaság — elméleti és gyakorlati oldalainak a megismerését és a termelésben használatos legfontosabb szerszámok kezelését el kell sajátítani a felnövekvő generációnak. De megemlíthetjük a német munkásmozgalom és vezetőinek pl. August Bebel, Clara Zetkin marxista álláspontot képviselő törekvéseit. És természetesen a magyar szociáldemokrata pártnak a közoktatás megjavításáért folytatott harcát is.

A századforduló táján Amerika kezdte meg elsőként átalakítani a tanulóiskolákat munkaiskolákká. Az iskolaügy szervezete igen sok szállal kapcsolódik a társadalmi termeléshez. Már az óvodában szoktatják a munkához a gyermekeket, majd folytatódik az elemi iskolában. Az iskolai oktatás gerincét a munka alkotja, a politechnikai iskolák pedig mindezt betetőzik. A lehetőségekhez képest teret adnak az egyéni hajlamok kibontakozásának. Külön pályaválasztási tanácsadók segítik az iskolák munkáját. Az ipar hatalmas fejlődésnek ebben találhatók meg a gyökerei.

1889-ben, amikor Ker~~shen~~steiner a kézimunka nevelőhatásáról beszélt, kinevették. Azonban a tőkés világban folyó hatalmas verseny, a létért való küzdelem csakhamar rákényszerítette az európai államokat -- elsősorban a fejlett tőkés országokról van szó -- arra, hogy az "olcsón és rosszul" felfogás idejét mulla. Csak úgy tudunk az új körülményekhez alkalmazkodni, ha erős, önálló, produktív munkabíró emberek vesznek részt a termelésben.

Ezeknek az imperialista céloknak a pedagógiai és pszichológiai megalapozását végzi el a reformpedagógiai mozgalom -- előzőleg már szóltunk róla -- amelynek kétségtelen vannak jelentős pozitív elemei is, különösen módszertani vonatkozásban. Ami ez utóbbi törekvéseket illeti tartalmukban reakciós, imperialista

célokat szolgáltak. Amíg az iskolaügyet a burzsoázia tartja a kezében, a munkaiskola nem a munkásosztály érdekeit szolgálja. Csak a munkásosztály teheti a munkaiskolát a társadalom átalakításának eszközévé.

A Magyar Tanácsköztársaság élt is ezzel a lehetőséggel. A Szovjetunió mellett a nemzetközi munkásmozgalom tekintete a Magyar Tanácsköztársaságra irányult, amely -- ha tulerővel szemben el is bukott -- méltóképpen reprezentálta, töltötte be történelmi hivatását, s gazdagította a nemzetközi tapasztalatokat.

A letűnt rendszer teljesen elhanyagolta a társadalomfenntartó munkásosztály és parasztság utánpótlásának, az ifjómunkásoknak a képzését. Szakmunkásképzés lényegében alsófokon folyt. Még siralmasabb a helyzet a mezőgazdasági szakmunkásképzés területén. A helyzet fonákságát csak fokozta az a tény, hogy Magyarország agrárország, a lakosság mintegy 60 %-a östermelő volt.

"A magyar szakmunkásképzést a Tanácsköztársaság emelte ki ebből a ... roppant elmaradott ... hovatovább a fejlődést is gátló helyzetből ... elsöpörte az utból az emberileg megalázó, közoktatásügyi, gazdasági és technikai szempontból pedig korszerűtlen ~~ta~~noncoktatási rendszert és helyébe ... középfoku

4 osztályos szakmunkásképzést állította..."^x

Azok részére, akik inkább a gyakorlati pályák felé vonzódtak, a Tanácsköztársaság lehetővé kívánta tenni, hogy ipari irányba megfelelő képzést kapjanak. A cél az volt, hogy teljesen kiveszik a tanoncképzést a kisiparosok kezéből, de ezt csak távlataiban lehet megoldani, mivel a feltételeket is csak fokozatosan lehet biztosítani. Ezért átmenetileg három iskolatípusban folyt a szakmunkásképzés:

1. az újonnan szervezett műhelyiskolában;
2. az addigi tanonciskolában, melyben az elméleti és a rajzoktatást átalakították;
3. a megreformált régi ipari szakiskolában, felső ipari iskolában.

Az ipari műhelyiskolában nemcsak arra törekedtek, hogy minél produktívabb munkát végezzenek, hanem arra is, hogy a szakmát alaposan elsajátítsák. Mintaüzemnek képzeltek, ahol az ifjumunkás mestersége egész technikáját elsajátítja és olyan alapos elméleti képzést kap, hogy újításaival is elő tudja segíteni a többtermelést. Az oktatás heti 36 órában folya, mégpedig 12 elméleti és 24 gyakorlati bontásban. A szakiskolák egyenrangúak a középiskolával.

^x Dr Bellér Béla: A Magyar Tanácsköztársaság iskolapolitikája. Pedagógiai Szemle. 1969. 231. l.

Amíg a tervezett tanműhelyek felépülnek, addig az üzemek egységesítése folytán felszabaduló középüze~~me~~ket fogják berendezni erre a célra. Az oktatószemélyzetet pedig tanítókból, más szellemi dolgozókból és kiváló szakmunkásokból kívánták biztosítani. Egyelőre átképző tanfolyamokon képezték volna a tanerőt, de perspektívában állandó szaktanító intézet megnyitását tervezték.

A feladat megoldása az egész társadalmat foglalkoztatta. A fővároson kívül a vidéki városokban is megindult a szervezés. Kaposvárott pl. Latinca Sándor elgondolása szerint a volt Szántó-laktanya helyiségeiben kezdték berendezni, mintegy 80.000 korona költséggel.

Több rendelet jelent meg az ifjómunkások munkavédelméről és szociális ellátásáról. Államosították a tanoncotthonokat is. "Megöljük a tanoncintézményt. Csak munkástanulókat ismerünk" — írja az Ifjómunkás --. Gondoskodtak arról is, ^{ahogy} a tanműhelyen kívül is képezhessék magukat. A szocializmus tanainak megismerésén túl az illetékes szervek módot adtak arra, "hogya művészetnek minden ágával megismerkedhessenek... Így képzőművészeti műhelyt rendeztek be, zeneoktatásban részesítik az ifjakat, és hozzásegítik őket ahhoz, hogy a kultúra egész birodalmával, minden szépségével

megtermékenyítsék szépre éhes lelküket."X

LN ?
Nehéz józan ésszel felfogni, hogy a nagy magyar alföldi mezőgazdasági városokban miért nem állítottak fel mezőgazdasági szakiskolákat, már csak azért is, mert ebből az iskolatípusból nevetségesen kevés van, noha a lakosságnak több mint a fele mezőgazdaságban dolgozik. Ékes bizonyítéka ez a konzervatív gondolkodásnak. A Georgikonon kívül mindössze három Gazdasági Akadémia van, de ezekben is viszonylag kevés tanuló, s ami lényeg, ezek sem paraszt fiatalok, hanem tőkés csemeték. Az a pár szegénysorsu tanuló is a nagybirtok hajcsárja lett, szembekerült saját osztályával, vérével.

Az ipari szakiskolák analógiájára a mezőgazdasági szakiskola a középiskolával azonos értékű négyéves lett volna, azok számára, akik a földművelést tekintik élethivatásuknak. A környék mezőgazdasági jellegének, termékeinek figyelembevételével erdőgazdasági, kertgazdasági és ipari-növényeket termelő iskolák felállítását tervezték. Az iskolák tangazdasággal kívánták összekötni.

Tervezték még egy kertészeti főiskolát is felállítani. Szászhalombattán és Keszthelyen egy földműves iskolát, melynek tananyagát a termelőszövetkezetek modern eszméi alapján állították össze.

X Pásztor József: Népoktatásunk és szakoktatásunk 1918-19-ben. /Tanulmányok a magyar nevelés történetéből. 213. l.

A hároméves régi felsőkereskedelmi helyett négyéves elosztóüzemi iskolát terveztek. De rendkívül nagy akadályokkal kellett megküzdeni, mivel elterjedt a kereskedelem-ellenes felfogás, mondván, hogy a szocialista társadalomban nincs szükség kereskedelemre. Ezért megkésve, csak 1919. július 22-én jelent meg a rendelet az átszervezésre. Feladata az új gazdasági rend igényeinek megfelelő, az üzemek adminisztratív, gazdasági, számadó, ellenőrző stb. munkáinak végzésére alkalmas emberek nevelése.

A Tanácsköztársaság kulturális és szociális intézkedéseiből szinte kézzelfoghatóan sugárzik, hogy a proletárállamnak iratlan törvénye lett az ifjúság szeretete. A Vörös Ujság a következőket írta:

"Tanulni, dolgozni, szervezni, agitálni akarnak az ifjak, s minden szeretetünk, minden segítségünk legyen az övék. Hassa át őket a szabadság, a tetteikért való felelősség, lelkiismeret érzése. Legyenek tanuló, dolgozó, szabad emberei a kommunista társadalomnak: ezt kívánjuk tőlük. Ők minden reményünk, harcunk és munkánk értelme: a szocialista jövő..."^x

A Tanácsköztársaság reakciós osztályérdekeket, a technikai és tudományos haladástól elzárkózó, konzervatív szemléletet megtestesítő középiskolát örökölt.

^x Vörös Lobogó alatt. Válogatott irások a MKI mozgalom történetéből 1917-19. 2o.l.

Ezért nem véletlen, hogy a forradalmak időszakában elemi erővel tört ki a középiskolás diákok tiltakozása az iskola lélektelen mechanizmusával, korszerűtlen műveltség-ideáljával, szolgalelkű bürokratizmusával szemben.

Az új középiskolát a Magyarországi Tanítók Szakszervezete és a Gyermektanulmányi Társaság javaslata alapján ötosztályosnak tervezték. Olyan munka-iskolának tervezték, melyben a természettudományok megkapják azt a helyet, amelyet a társadalmi termelésben is elfoglalnak, s a gyakorlati képzés is megvalósul. Fő célját és feladatát egységes világnézet kialakításában jelölték meg. Az első három évben főként az elméleti és gyakorlati ismeretszerzésre, a felső két osztályban pedig az önálló kutatásokra helyezték a hangsúlyt. A Köznevelési Népbizottság rendeletileg megszüntette a két holt nyelvnek -- latin és görög -- oktatását, s az így felszabadult órákat részben az irodalomtanítás céljára használták fel, illetőleg modern idegen nyelvek oktatását vezették be. Emelték a természetrajzi órák számát, hogy a kísérletekre több idő jusson. Ugyanakkor a rendelet azt is előírta, hogy a középiskola tanulóival még a tanév befejezése előtt meg kell ismertetni a szocializmus alapvető tanait. A rendelet nem kívánta háttérbe szorítani a humanisztikus műveltségi anyagot, csak a helyes arányokat kívánta kialakítani.

Az előkészítő bizottság szerint a földrajz ta-

nitásának kettős célja van: pozitív ismeretek terjesztése és a szellemi tehetségek fejlesztése. Különösen fontosnak tartja a bizottság kellő mennyiségű földrajztudás megszerzését, mert ezáltal tájékozódni tud a tanuló a világban, fogalmai lesznek a megélhetési lehetőségek térbeli eloszlásáról.

A földrajznak jelentős a szellemképző ereje is, mert egyszerre több jelenséget kell megfigyelni, összehasonlítani, s ennek alapján következtetéseket levonni. Tehát a logikus gondolkodásra nevel. A földrajztudomány jelentős segítséget adhat az iparnak, mezőgazdaságnak és a kereskedelemnek egyaránt. De nagy haszna van szociális szempontból is, mert megismerteti a növendékeket a társadalom életével, az emberi tevékenység eredményeivel, rámutat a társadalomnak vagyon és osztályok szerinti tagozódására. A statisztikák pedig nélkülözhetetlen adatokat szolgáltatnak a különböző termelési ágak eredményeiről, hazai és világviszonylatban.

A tanítás módszeréül az induktív és deduktív módszert javasolja a bizottság. Jelentős szerepe van továbbá az asszociációnak, az összehasonlításnak, a következtetésnek. A tanítás fő eszköze a térkép, mert tartalma gazdag anyagot ölel fel. A térkép helyes használata sok tudást, ügyességet követel, amire feltétlen meg kell tanítani a diákokat. A földrajz tanítás sarkalatos elve a szemléltetés, melyre legalkalmasabbak

a diapozitívek, továbbá a megfigyelés. De fontos szerepe van a kirándulásoknak is, mert nélkülük a tanítás csonka volna.

A matematika tanítás célját a bizottság a következőkben látja: "Bevezetés az exakt gondolkodás formáiba és az exakt természettudományokhoz szükséges matematikai ismeretek megszerzése. Emellett az algebra tanításának a matematikai műveletek tudatossá tételére, a geometriának a térszemlélet és az intuíció fejlesztésére kell törekedni."

Alapvető követelmény a huszadik század embe-
reivel szemben, hogy ismerje a természettudományok
eredményeit, s ezen eredményeket a gyakorlatban alkal-
mazni is tudja. Elsőrendű feladat az exakt gondolkodás
képességeinek a kiművelése, mégpedig a maximális önmun-
kásság, öntevékenység alapján. A megszervezett tudás
örömét csak emeli a tanulóknál, ha alkalmat ad nekik
saját erejük kifejtésére, ezért a párbeszédes formát
sokszor kell alkalmazni.

A fizika tanítás célja, hogy a tanuló ne csak
megismerje a természeti jelenségeket, hanem önmunkás-
ság által megtanulja a jelenségeket észlelni, a köz-
tük mutatkozó kapcsolatokat megtalálni és a bennük
rejlő törvényszerűségeket felismerni." -- írja a bi-
zottság.

Az ötéves fizika-tanítást a bizottság három

részre osztotta fel. Az első két év előkészítése, ismeretgyűjtés. Tehát megalapozás. A második két évben rendszeres fizikát tanítanak mégpedig tapasztalati alapon és a grafikus eljárás alkalmazásával. Míg a harmadik fázisban behatóbban tárgyalják a mechanikának azokat a részeit, amelyek a középső szakasz után kiegészítésre szorulnak. És végül összefoglalása a fontosabb anyagrészeknek.

Az eredményes fizika oktatásának fontos feltétele, hogy a szükséges eszközök, laboratóriumok rendelkezésre álljanak, továbbá, hogy egy tanítóra a laboratóriumi munkában 15 - 20 tanulónál több ne essék, mert nagyobb létszám esetén a folyamatos ellenőrzést, irányítást nem tudná ellátni. A legegyszerűbb eszközöket a tanulók maguk készítsék el, nem csupán gazdasági érdekből, hanem -- és elsősorban -- pedagógiai meggondolásból. Fontos követelmény, hogy a tanulók önállóan végezzék a gyakorlatokat, kísérleteket, ismerjék fel a jelenségek között az ok és okozati összefüggéseket, s tudjanak helyes következtetéseket levonni. Enélkül eredményes fizikatanítás nem lehetséges.

A természetrajz oktatásának célja: Természettudományos gondolkodás és világnézet nyújtása a szervezetek törzs- és egyéni fejlődésének ismerete alapján.

A régi tantervben a természetrajzi oktatás célja a természet megismertetése és megszerettetése

volt. De itt nem állhatunk meg, ezt csak eszköznek tekintjük, "a tanítás vezérlő szempontja az életjelenségek, továbbá a mindenkori életfeltételek, meg a szervezetek berendezése közötti okozati összefüggések folytonos feltüntetése. Miután a természet fejlődésének terméke, a tanítás másik vezérlő szempontja a fejlődési gondolat."

A módszertani utmutató a tanítás középpontjába a szemléltetés és a tanulók öntevékenységének maximális igénybevételevel az induktív uton, kérde-felejtő módszert állítja. Hangsúly a jelenségek megfigyelésén az okozati összefüggések keresésén és a helyes következtetés levonásán legyen, az összes modern eszközök és kellékek felhasználásával. Kiemeli továbbá a bizottság a kirándulások szerepét, növények, rovarok, ásványok gyűjtését, azok meghatározását, tanár és tanuló meghitt kapcsolatát.

A középiskolai vegytani albizottság javaslata szerint a "vegytannak az új középiskolában teljes képet kell nyújtania az anyag tudományának eddigi eredményeiről. A tanulónak meg kell ismernie az anyagi változások törvényeit, mindazon anyagokat, amiknek akár tudományos, akár gyakorlati jelentőségük van."

De természetesen tájékoztatást ad az anyagi változások és az ember közötti kapcsolatáról, melynek egyrészt gazdasági jellegű vonatkozása van, amennyiben ismereteink birtokában a természet nyersanyagait a

szükségletnek megfelelően tudják átalakítani, másrészt pedig filozófiai vonatkozásu, mely az anyagi változások mibenlétére az anyag természetére ad tudományos választ.

A kémiai tanítása során a tanulók azt is megismerhetik, hogy az emberi munka, a tudomány miként állít elő különböző nyersanyagokból közhasználati cikkeket, miként tud sokszor értéktelen vagy éppen káros anyagot hasznossá formálni, s ezen keresztül felmérhetetlenül nagy segítséget nyújtani a különböző termelési ágak számára.

A tanítás azonban nem az emelkedő padsorokkal beépített "kísérleti teremben", hanem laboratóriumban folyják, legfeljebb 15 fős csoportokban. Az ismereteket a tanuló saját megfigyelései, megállapításai eredményeként szerzi meg. Vagyis magának kell felfedezni az igazságot kísérletei alapján, természetesen a tanító irányításával.

A reformbizottságnak egyik legfőbb törekvése volt, hogy valamennyi tantárgy keretében meghonosítsák a munkáltatás, az alkotás módszerét. Ismerték a munka személyiségformáló szerepét. Világos volt előttük az is, hogy az új társadalomnak milyen tulajdonságokkal rendelkező emberekre van szüksége, s hogy mit vár a társadalom az iskolától. Ennek a társadalmi elvárásnak kívánták eleget tenni.

A magyar nyelvi és világirodalmi albizottság röviden summázza a korabeli magyar nyelv és irodalomtanítás formáit. A rideg formalizmus lelketlen szabályai szerint gyűjtögették a középkori iskola nyelvi anyagát és odadozták a huszadik század tanulóinak. "Szálltak az ókori szillogizmusok és kétélű okoskodások századról századra... és csak az új műveltségű tanítók és néhány, a dolgokba belenéző diák gondokodott el azon: miért is van e tárgyalásoknak olyan penész szaguk!" -- írja a bizottság.

Sürgősen revízió alá kell venni az egész anyagot és ami értéktelen azt ki kell hagyni, mert nem lehet pedagógiai szempontból jó, ami tudományos vagy irodalmi szempontból nem jó. Minden szellemi alkotásban van bizonyos belső művészi erő, s ennek megérzése, erre való reagálás, lelkesedés kiváltása fontosabb cél, mint a külső ismeretőjegyek összeállítása. A tanítás anyaga és a tanítás is olyan legyen, mely céltudatosan erősíti, formálja a szocialista világszemléletét.

Teljesen új alapokra kell helyezni a történelemtanítást -- írja a bizottság -- hogy annak az új társadalomnak a szolgálatába szegődjék, mely világszerte most van alakulóban. Forradalmi jellegű változásokra van szükség. A történelem tanításának bennsőséges kapcsolatot kell tartania a forradalom célkitűzéseivel.

"A romantikus és a liberális történelemtanításnak azzal a felfogásával, hogy a történelmi mozgalmakat a társadalom felső rétege, a hűbéri és az abszolút állam kiváltságos rendjei, a polgári államnak a parlamentben képviselt osztályai irányítják, teljesen szakítunk." -- mondja ki a tervezet.

A történelemben az egész társadalom, tehát a tömegek története. Igaz cselekvő személyiségek nélkül nincs história, a kiemelkedő egyének szerepét nem lehet elvitatni. Azonban azt is látnunk kell, hogy az egyén sem tértől, időtől, légüres térben fejlődik, hanem tehetségének, képességeinek alakulására igenis jelentős befolyást gyakorol az adott társadalom.

Nem lehet egy társadalom mozgalmait egyes vezetők temperamentumának függvényeként megítélni, mint ahogy a kiegészítés utáni történettudomány ezt tanította. A vezetők mindig valamely csoport vagy osztály érdekeit testesítik meg törekvéseikben.

A história oktatás a történelem egyetemességét, törvényszerűségeit mutatja be, tehát a Magyarország története beleilleszkedik a világtörténelem oktatásának keretébe.

A jelszavak hangoztatásánál tartsuk fontosabbnak a tulajdonviszonyok forradalmi változásait, az osztálytársadalmi kormányzat parlamenti álarcos komédiáinál, a parlamenten kívül dübörgő osztályküdelmeket. Oktató-munkánk csak akkor lesz eredményes,

ha a fiatalokkal megértetjük a fejlődés objektív szükségességét, s hogy a történelem tisztulása nem automatikusan, hanem emberek, osztályok és kulturák küzdelmein át tör napfényre.

Éreztessük meg a fiatalokkal a történelem állandó, friss hullámverését, hogy felismerjék és megszeressék benne az újert, a szebbért, az emberibbért való harcot, s maga is vállalja e harcban való részvételét.

E/ A munkaiskola megtervezésével és létrehozásával

kapcsolatos elgondolások

A Magyar Tanácsköztársaság zászlójára tűzte, hogy becsületet szerez a fizikai munkának és éppen ezért egész iskolareformjának középpontjában a munkára nevelés állt. A Tanácsköztársaság olyan állampolgárokat akart nevelni, akik magas foku általános műveltséggel, új szocialista világnézettel rendelkeznek, akik képesek és készek a kommunista társadalom megteremtéséért dolgozni.

Ezen embereszmény kiművelésének feladata megköveteli az iskola és az élet harmóniáját, szoros kapcsolatát. Ahogy a jövő társadalmi életének alapszerkezetében, a termelés rendjének célszerű megszervezésében a munka játssza a legfőbb szerepet, úgy a szocialista közoktatásnak fundamentuma a gyermek fejlődéstani törvényének érvényesítése mellett szintén a munka.

A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatási Ügyosztályának 1919. május 9-én kiadott rendelete kimondja, hogy "A jövő iskolai tanítást -- tekintet nélkül a különböző iskolafajokra -- a munkaiskola szellemének kell áthatni. E szellem megkívánja,

hogy mindenfoku iskola mellett műhelyek legyenek, úgy a papír, agyag, mint fa és fém megmunkálására."^x Az új iskolában a munka szerepel, mint külön tantárgy az első elemtől a gimnázium legfelsőbb osztályáig, és szerepel, mint módszer az egyes szaktárgyak oktatásánál. — Nem magoló és megfélemlített lesz a gyermek, aki karba tett kézzel hallgatja s meghuzódva lesi a tanító szavát, "hanem cselekvő, dolgozó, tevékeny kis ember, aki az iskola műhelyében megcsinálja ügyes kezével amiről tanul, aki kísérletet végez, rajzol, mintáz, fur-farag, kapál és dolgozik is. Megtanulja becsülni a testi munkát éppugy, mint a tudást."^{x x}

Tehát a munkaiskolának centrális problémája, alapelve, hogy benne a gyermek munkája, cselekvése a fogalomszerzésnek és a gondolkodási műveletnek az eszköze. A másik lényeges elv az élettel való szoros kapcsolata.

Ha beszélhetünk erkölcsi, esztétikai stb. nevelésről, miért ne beszélhetnénk technikai nevelésről is. Hisz a munka a kultúrának egyik lényeges tartalmi

^x A Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikája. 58. l.

^{xx} Régi és új iskola. 71. 1919. kiadja a Köznevelési Népbiz.

jegye. Ha pedig a pedagógiának kötelessége a felhalmozott kulturális kincseket a felnövekvő nemzedékkel megismertetni, akkor kötelessége a fiatalokat munkára is nevelni, a termelő munkára előkészíteni.

A társadalomnak, az egyénnek, de a tudománynak és a munkának is közös érdeke, hogy mindenki olyan nevelésben részesüljön, amelyben a tudományos kiképzés mellett megtanulja az ipari és mezőgazdasági termelés alapjait, a munkaeszközök helyes használatát, hogy értékes tagja lehessen a társadalomnak.

"A műhelyoktatás az a típus, és a cselekvő-oktatás az a módszer, mely az elméleti oktatást is magasabb szintre emeli."^x A munka végzésében a gyermek önállóan lát, hall, megfigyel, tapint, érze, ízlel, szagol, mozog, használja kezét, lábát. Ez az önállóság a gyermek értelmét, világos meglátását, gondolkodási képességét és akarateréjét fejleszti és elősegíti teljes kibontakozásra. De kifejleszt olyan jellemvonásokat is a rendszeres munkavégzés, mint a céltudatosság, az akaraterő, a bátorság, a pontosság, a munkafegyelem, a gyakorlatiasság, tájékozódó és szervezőképesség stb., melyek a szocialista társadalmat építő leendő állampolgárainak nélkülözhetetlen sajátja kell, hogy legyenek.

^x A cselekvő oktatás. Néptanítók lapja. 1919. 24-24. sz. 22. 1.

A Tanácsköztársaság lelkes pedagógusai

"...egységes ismereteket akartak nyújtani, megismertetni az egész társadalom mai berendezését, azt a szövevényes munkaközösséget, amit a népi társadalom jelent, azt a szükséges együttműködést, amely nélkül a társadalom fenn nem tartható"^x -- írja Méhes Vera.

Gyermeklélektani kísérletek is egyértelműen alátámasztják a gyermek foglalkoztatásának fontosságát. A gyermeket a természet cselekvésre alkotta. A régi iskola elnyomta a gyermek cselekvési ösztöneit, tétlen szemléletre kényszerítette. A tanuló a tárgyat sem ismerhette meg, még kevésbé az anyag sajátosságait. Pedig a manipuláló készség szent dolog, s a gyermek akkor boldog, ha valamit dolgozhat, alkothat, vagy rombolhat. A gyermek előtt nincs alacsonyrendű munka, örömmel végez minden olyan munkát, amelyben tág teret kap fantáziája és akotó vágya. Egy munkadarab sikeres elkészítése a legnagyobb öröm számára, a további tevékenység leghatékonyabb motiválója.

A gyermek érdeklődése -- írja Krupszkaja -- fokozott erővel fordul minden konkrét, látható, érzékelhető, tárgyi jelenség felé, hogy valóságmegra-

^x Méhes Vera: Munkára nevelés. /Köznevelés, 1959. 5. sz. 105. 1./

gadó képessége erősebb mint absztraháló képessége, s hogy eleven élet, a tények mély átélése sokkal jobban le tudja kötni figyelmét, mint a gondolatok tudományos asszociációjának anyagtalán világa."^x

Munkaiskoláról eddig sok szó esett -- a pedagógusok egy része ismerte a német, francia, amerikai iskola reformjait -- de ez a pedagógiában csak egy pszichológiai módszer volt -- írja Fogarasi Béla -- melynek lényege, hogy az addig hasznos elvont ismeretközlő módszer helyett a gyermek cselekvőképességét foglalkoztatómódszert alkalmazták. Kétségtelen, hogy az is nagy előrehaladást jelentett, de nem tanít meg a termelőmunkának arra az ismeretére, melyre a szocialista iskola irányul. Majd így folytatja:

"Később azonban a munkaiskola más értelmet nyer, azt tudniillik, hogy az iskolát bevinni a társadalom egységes életének egészébe és az ismeretek közlésének centrumába a termelőmunka ismeretét helyezi. Éspedig nem egy mesterségnek az ismeretét, nem a munkának önmagába való ismeretét, hanem a társadalom egész szerves életének, munkaösszefüggésének ismeretét, ami annyit jelent, hogy megvalósítja a Marx-Engels által politechnikának nevezett nevelést, bevezet a legkülönbözőbb munkaágak ismeretébe és azokat

^x Krupszkája: Közoktatás és demokrácia. 128. 1. Tankönyvkiadó, 1957./

az ismereteket, amelyeket eddig tudományos alapon, de mégis egy elvont elméleti rendszer keretében tanítottunk, a természettudományi földrajzi, részben történeti és technikai ismereteket mind szervesen egybekapcsolja a termelőmunkának ismeretével."^x

A tankötelezettség korhatárának felemelése fontos és indokolt, de ez önmagában nem oldja meg a problémákat. Az iskola egész belső életének át kell alakulnia. Életképes nemzedéket olyan iskolában, melyben a gyermek tétlenségre van kárhoztatva, nevelni nem lehet. A társadalmi gyakorlatra, produktív termelő munkára alkalmas ifjúságot csakis már az iskolában érdemleges munka útján nevelhetünk. "A munka nemesítő hatásának és jótékony hygienikus erejének hangoztatásával ma már nem elégedhetünk meg; mert ha továbbra is ennél maradunk, ha nem aknázzuk ki a munkával járó életreható tapasztalatok és tanulságok tengernyi értékét, ha az évtizedek óta folytatott verbális oktatás révén a gyermekben élő s már-már elhaló cselekvési ösztönt továbbra is elfojtjuk, haszontalanná válik minden törekvésünk."^{xx} -- írja a bizottság.

^x Fogarasi Béla: A szocialista iskola /Köznevelés, 1959. 5. sz. 108. l. Kőte Sándor összeállítása./

^{xx} A Magyar Tanácsköztársaság iskolai reformtervezete. 1959. 218. l.

Csak az olyan ismeret válik teljesítményképes tudássá, lesz maradandó, melyet a gyermek sajátkezűleg végzett munka által szerez meg. Ennek a folyamatnak lesz igazán nevelőértéke. Ennek a nevelési elvnek kell áthatnia az összes iskolafajokat a legalsóbbtól a legfelsőbb fokig. Ugy véli a bizottság, hogy nem tuloz, amikor kimondja, hogy a jövőben az iskolai munkaoktatásnak kell képeznie az oktatás gerincét, harmónikus összhangban valamennyi tantárggyal.

A munkaoktatás iskolai megvalósításához elengedhetetlen műhelyekről azt írja a bizottság, hogy minden fővárosi iskolát a kísérleteket és műszeres gyakorlatokat szolgáló laboratóriumok mellett megfelelő helyen és jól felszerelt, kellően berendezett műhelyekkel kell ellátni. Külön munkahelyet az agyag és papiros és külön a fa és fémmunkák technikájának művelésére. De legyen külön helyisége a nyersanyagoknak és a kész munkáknak is. Ha a létszám indokolja, a műhelyi órák beosztása miatt mind a négy munkanemnek külön műhelyt kell berendezni. Ezek a gondolatok előremutató, igényes, színvonalas munkaoktatás követelményeit tükrözik.

Egyértelműen állást foglaltak egy sokat vitatott kérdésben is, nevezetesen abban, hogy milyen legyen a fiuk, milyen legyen a lányok munkaoktatása.

Abból kiindulva, hogy a nők helyzete a szocialista társadalomban ugy a pályaválasztás, mint a politikai elhelyezkedés szempontjából megközelíti a férfiakét, a fiú és leánytanulók munkaoktatásának főbb vonásaiban azonosnak kell lennie, azzal a megszorítással, hogy az oktatás felső fokán a fa és fémmunka rovására a leánytanulókat kell tanítani a kézimunkák alapelemeire: a montírozó-tervező- és diszító munkákra. Tiszteletreméltó, hogy a női kézimunka elemeivel a fiukat is meg akarták ismertetni.

Ez az iskola valóban az életnek, folytonos tevékenységnek iskolája, melyben Pestalozzi nagy álma valósul meg: a fej, a szív és a kéz együttes tevékenysége. Dolgoznia kell itt tanulónak, tanítónak egyaránt.

A munkaoktatás mint új, ismeretlen és szokatlannak bizonyára a tanítók egy részét félénkké, tartózkodóvá teszi -- számított erre a bizottság. De biztos volt abban, ha áldásait, eredményeit megismerik, nem lesz tanító, akit ne lelkesítsen fel, ne ragadna magával. Az alkotni, teremteni vágyás szikráját kell csak lánggra lobbantani, s azt el fogja árasztani fényével, éltető melegével a jövő becsületes munkával élni óhajtó és tudó emberét. Nem lesz olyan tanító, aki e kézzelfogható eredmények láttán ne akarná folytatni a munkát. A gyermek olthatatlan tudásslomja magával fogja ragadni az eddig tartózkodó nevelőket is.

Állást foglalt a bizottság abban is, hogy ki tanítsa a műhelyfoglalkozásokat az elemi iskolában. A következőket írja: "... a nyolcosztályos elemi iskola munkaszerű foglalkoztatása csak ábc-je az ifjúság ipari technikájának. Ezért ragaszkodunk e fokon a pedagógus műhelyoktatók alkalmazásához, kik a gyermeklélek, a gyermek fizikai munkabírási és szellemi fejlettségének hivatottabb elbíráói lehetnek, mint a szakképzett iparosok. Pedagógus műhelyoktatók nélkül megszűnnek a munkaoktatásnak és az iskolai studiumoknak azok a mérhetetlen értékű kapcsolatai, melyeknek alapján az iskolai verbalizmus mérséklését és tanításunk maradandó tapasztalatokon nyugvó megerősödését reméljük."

Az eredményes oktató-nevelő munka egyik leglényegesebb biztosítékát az osztálytanító és a műhelyoktató céltudatos együttműködésében látta a bizottság.

Az osztálytanítónak kötelessége — többek között — figyelemmel kísérni tanítványainak technikai haladását. E céllal a műhelyi foglalkozások alkalmával tartozik jelen lenni, s ahol szükséges és teheti, segítse a műhelyoktatót. Egymás kölcsönös támogatása anélkül, hogy hivatlanul beleavatkoznának egymás munkájába, vagy önállóságát sértenének.

Fokozott hangsúllyal hívja fel a tanítók figyelmét a bizottság az óvó- és rendszabályok, vala-

mint az egészségügyi előírások betartására. Ügyelni a helyes testtartásra, az olyan munkákat pedig, amelyek a légzést tulzottan gátolják, ha nem lehet teljesen mellőzni, a minimumra csökkenteni /pl. lombfűrész/. Minden új szerszám használatát szakszerű magyarázat előzzen meg. Fel kell hívni a figyelmet a veszélyekre, melyek a szerszámok helytelen használatából és a védelmi rendszabályok be nem tartásából eredhetnek. De nehogy eltulozzuk, mert a félénkebbeket még gátlásosabbá tesszük, ügyetlenné válik és hamar sérül. Az iskola műhelyrendjét alaposan ismerje minden tanuló, annak betartása törvény. Helyes, ha a rendszabályokat a tanulók bevonásával készítjük el és azok megszegése is velük közösen ítéltessék el. Ebben az esetben a tanulók magukénak érzik, betartásáért felelősséget éreznek.

A megmunkálásra alkalmas és számba vehető anyagok között az agyag nagy figyelmet érdemel, mert szerszámot szinte nem is igényel, könnyen formálható és kimerithetetlen a formai gazdagsága. Az utóbbi a munkát változatossá teszi, nem válik unalmassá, hibás munka könnyen korrigálható, nem szül elkedvetlenedést, inkább sikerélményt erősít, s újabb és újabb alkotásokra serkent. A kezűgyesség és megfigyelés fejlesztése mellett alakítja a tanuló arányérzékét, s színezhetősége miatt színérzékét is.

A bajtársiasság, a közösségi szellem kialakítására és ápolására a munka szinte kimerithetetlen lehetőségeket tartalmaz. Pedagógiai szempontból helyes és indokolt, hogy a gyöngébb munkás mellé az ügyesebb kerüljön, de ügyelni arra, nehogy az ügyesebb végezze el a munkát, avagy az ügyetlent lenézzé, csufolja.

A gyermek alkotását feltétlen becsülni kell, azt agyonbírálni, vagy megsemmisíteni a gyermek előtt a legnagyobb tapintatlanság. Az időnkénti selejtezést is bizzuk a gyermekre.

A papírmunkák oktatása folyamán háromféle papírt anyagot használunk: puhapapírt, félkeményt vagy kárpitpapírt és kemény lemezt. A szerszám és műhelyberendezést alig igénylő papiros munkák az osztálytermekben is elvégezhetők, míg a félkemény és kemény anyagok megmunkálásához már szerszámberendezést kell használni. Ezért ezeket a munkákat a műhelyekben kell elvégezni.

A sikeres oktatásnak feltétele, hogy alaposan készítsük elő, megértetni a feladatot elméletben és rajz alapján egyaránt, magyarázzuk meg és mutassuk be a szerszámok helyes használatát. Nem szabad siettetni a munkát, mert felületességet, kapkodást eredményez. Az az elv érvényesüljön, hogy kevesebbet, de amit elkészítenek az mindig tiszta, csinos s lehetőség szerint minél tökéletesebb legyen. A gyengébb tanulókat

kisebb értékű eredmények felmutatása esetén is illessük dicsérettel, ha törekvést és jószándékot tapasztalunk.

A fa, mint az ipari kultúra legősibb és leggyakrabban használt anyaga — írja a bizottság — "még akkor is megérdemelné iskolai műveltetését, ha nem képezné a mesterágak egész sorozatának munkaanyagát, mert talán egy anyag sem kíván oly sokoldalú technológiai és technikai ismeretet, s ezért egyik sem nyújt annyi életrevaló, valóban értékes tanulságot, mint a fa ipari feldolgozása. A fa megmunkálásának nagy jelentőséget ad, anyagának sokfélegége mellett, a feldolgozáshoz szükséges kézieszközöknek, mint a mindennapi életben leggyakrabban használt és nélkülözhetetlen szerszámok megismerése és az azokkal való gyakorlati ügyességeknek és fogásoknak szinte kiemethetetlen tanulsága."

A kalapácsot, fűrész, vésőt, kést, fogót stb. szinte minden nap használjuk. Elengedhetetlen tehát ezeknek a szerszámoknak a helyes használatára már elemi iskolában megtanítani a gyermekeket. Miként Rousseau, úgy a bizottság is külön kiemeli az asztalos mesterségét, mely szerinte a legtöbb tanulságot nyújtja.

A famunkák oktatás az elemi iskola ötödik osztályában kezdődjék s a didaktikai követelményeknek megfelelően fokozatosan haladjon az egyszerűbbtől a

bonyolultabb felé. Ügyelni kell arra, hogy csak abban az esetben térjünk át a következő műveletre, ha az előzőt alaposan begyakorolták már.

Az ipari pályákra való felkészítés nélkülözhetetlenné teszi a fémek feldolgozásával kapcsolatos alapvető ismeretek nyújtását, készségek és jártasságok kiművelését, indokolja továbbá az a körülmény is, hogy a fémek szinte minden közszükségleti cikk előállításánál szerepelnek. Technológiája és technikája is eltér a más anyagokétól.

A fémmunkák bizonyos elemeit már taníthatjuk az első osztályban is /dróthajtogatás/, de rendszeres oktatása a hatodik osztályban kezdődjék. A bizottság a legegyszerűbb elemeket vette fel a tantervbe, azzal az igénnyel, hogy ezeket úgy kell elsajátítani, hogy a szakiparosok biztosan építhesse- nek rá. Szerepelnek a tervezetben még az un. vegyes anyagok, mint: az üveg, celluloid, gyanta, spanyolviasz, füzvessző, bőr, spárga, homok és gipsz.

A jövő — a munka iskolájának igen fontos tényezői a műhelyoktatás céljaira szolgáló helyiségek, mivel a gyermekek a tanítási idő jelentős részét ezekben a termekben fogják eltölteni tevékeny munka közepette. Ezért ezek a helyiségek jól berendezettek, tágasak és az egészség szempontjából minden tekintetben kifogástalanok legyenek.

Tekintettel a nagyobb porképződésre, a legkínőbb szellőztetés álljon rendelkezésre, a padlózat legyen pormentes, a falak pedig moshatók legyenek.

A bizottság az egyes munkanemek tantervi anyagát úgy állította össze, hogy lehetőleg minél több tárggyal szoros kapcsolatban legyen. A környezetismeretből indul ki, majd szervesen kapcsolódik a tanulók iskolai szükségleteivel és játékaival, a földrajzzal, a vegytannal, a rajzzal, a természetrajzzal, a háztartással, a mértannal, a természettannal.

Egy nagyszabású középponti műhelyes iparoktatási telep létrehozását is tervezte a reformbizottság iparrajziskola céljára, azzal az indoklással, hogy az akkor két — műhelyoktatási célokra alkalmatlan — és szűk épületben összezsúfolt tanműhelyek, osztályok, tanfolyamok és ipari szabadoktatási intézmények üzemképes és hygienikus elhelyezést nyerjenek.

A műhelytelepet pavilonrendszer formában javasolják felépíteni, számbavéve az ipari ágakat. A terv szerint tizenkét pavilonból állna a telep. Mégpedig:

1. számú pavilon: főépület az igazgatás részére
2. " " nyersanyagraktár, garázs, kiállítási helyiségek
3. " " faipari csoport
4. " " ruházati és textilipari csoport
5. " " fémipari csoport
6. " " agyagipari, üvegipari, szobrászati csoport

7. számú pavilon: nyomdászműhely
8. " " fényképészet, sokszorosító-ipar, könyvkötészet
9. " " kémiai ipar
10. " " ifjumunkásotthon 1.000 tanuló részére

Valóságos iskolaváros. Sajnos nem épülhetett fel. Így csak a terv maradt az utókor számára, de ez is méltán váltja ki a mai generáció elismerését.

Nagyaon alapos és részletes terv készült a fonalas-munkák oktatására is. Célja: megtanítani a tanulókat a kézi- és saját egyszerű szükségleti dolgainak megvarrására s a lakás, ruházat izléses, csinos díszítésére. Mivel a fonalas-munka a legtöbb iparággal kapcsolatban van, a fiuknak is el kell sajátítani. E tárgyak oktatásánál különösen nagy jelentőséget nyer a tapintóérzék fejlesztése, emellett fejleszti a kombinatív és megfigyelő képességet, segíti a művészi esztétikus, etikai nevelést, módot nyújt a szakember számára az egyéniség tanulmányozására és pozitív hatást gyakorol a gyermekkedély és érzelemszférájára. Hasonlóan az előzőekhez ez a tárgy is szoros kapcsolatban áll a többi tantárggyal.

A reformbizottság szükségesnek tartja, hogy az új iskolában az egységes magyar gyorsírás kötelező tantárgy legyen. A szocialista társadalomban a széles néprétegek többet fognak járni olvasni, mint annak előtte. Gyorsírási tudás birtokában az írásbeli mun-

kákat harmadnyi idő alatt *el* lehet végezni. Az egyéni érdekeken túl nélkülözhetetlen a társadalmi élet minden területén. Ezen kívül nem lebecsülendő a pedagógiai értéke sem, mert egyrészt gyakorlati kézügyesség, másfelől pedig jól illeszkedik a rajz, a kézimunka és ipari foglalkoztatásokhoz, s a nyelv, a stílus, a fogalmazás oktatásának nagyszerű segéd-eszköze lehet.

Voltak a műhelyi foglalkoztatásoknak ellenzői is, akik arra hivatkoztak, hogy a kézügyesség nevelése nem az iskola feladata, hanem a családé, nincsenek meg a szükséges anyagiak hozzá, s mint afféle kényszer hátrányosan hatna a tanulói személyiségre.

Ám ezek a vélemények nélkülöznek minden tapasztalatot, csupán deduktív okoskodások. Nem lehet elfogadni azt a népzópointot, mely szerint az oktatás kizárólag a tanulók érdeklődésére épül fel, de azt sem lehet magukévá tenni, hogy minden mozzanatnál a munkának munka — s nem játék — voltát akarjuk éreztetni.

Az járna a legnagyobb eredménnyel, ha részben leereszkedik a tanító, másrészt pedig felemeli magához a tanulót.

Ez a műhelyi nevelés — írja a bizottság — "még nem szakmunka, ez még az általános műveltséghez tartozik. Hogy véletlenül hasznos is, hogy a műveltségnek is megadja a magáét, hogy a többi tantárgyak oktatását megkönnyíti, hogy a későbbi szakkiképzés is nyer vele, hogy a gyakorlati életből merit sokat,

hogy a gyakorlati életre viszont erős behatással van, az még mind nem ok arra, hogy a műhelyi nevelést mellőzzük."

A reformtervek elkészítésével munkaoktatási törekvéseinek elérték, illetőleg túlhaladták a leg-
haladóbb külföldi államokat. A terv szerint a gyakorlati tárgyakat az első - harmadik osztályban heti két, a negyedik - hatodik osztályban heti négy, a hetedik - nyolcadik osztályban pedig heti hat órában tanították volna.

Feltétlen pozitív a tervezetben a tantárgyi koncentráció, szakit az öncélú, a munkaoktatásnak csak közügyesítésre leszűkített szemléletével, elveti a pedagógiai, nevelői célzatot mellőző ökonomiai nézőpontot.

A munkaoktatást a személyiség fejlesztése legfőbb eszközének tekinti, s emellett előkészíti a társadalmi gyakorlatra. Az elmélet és a gyakorlat szerves egységének megvalósítására törekedett. Egyet lehet érteni azzal a módszerrel is, mely szerint a társadalom akkori színvonalának figyelembevételével előbb megfogalmazták a célt, s belőle fakadó feladatrendszert, és ehhez állapítottuk meg a tartalmi anyagot. Ami a feltételeket illeti, talán maximálisnak tűnnek az igények, úgy tűnik nagyot "markolt" a bizottság, ám nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az illetékes szakemberek távlatokban gondolkodtak.

Mindenképpen nagyszerű munkát végeztek. A mindenoldaluan fejlett, szocialista jellemvonásokkal rendelkező embereszmény képzésének, nevelésének, képességei kibontakozásának középpontjába a munkát állították. Felismerték, hogy egyedül csak a munka teszi az élet, a társadalmi gyakorlat által követelt ismeretek, jártasságok, készségek és képességek megszerzését, kiművelését. Igyekeztek megvalósítani azt az ismert sarkalatos tételt, amely szerint: munkával munkára nevelni. Ma, amikor a szocialista munkaiskola megteremtésén fáradozunk a szocialista országok tapasztalatai mellett, mint hazai előzmények nagy értéket jelentenek számunkra ezek a tantervek.

III. Összegező értékelés a Magyar Tanácsköztársaság munkára nevelési törekvéseiről

1. A munkáról vallott felfogást illetően elsőnek emelhetjük ki a munka erkölcsi megítéléséről vallott nézetek új és magasfoku változását. Amíg az előző társadalmi rendszerekben a munka megvetett tevékenység volt, a tőkés társadalomban pedig a munkás csak a munkabér révén volt érdekelt a munka végzésében, addig a Tanácsköztársaság egészen új helyzetet teremtett. A munka társadalma teremtődött meg a forradalmi változással, s az új, munkásosztály vezette társadalom a munkát elsőrendű értékmérőként ismeri el, s az ember etikai értékét a társadalomban a végzett munkájának mennyisége és minősége határozza meg.
2. A közösségért végzett munkával párhuzamosan jelentkezik a munka eredményének, a szocialista társadalmi tulajdonnak a megbecsülése, szemben az előző társadalmi rendszerek felfogásával, amelyek a magántulajdon fenntartására törekedtek mindenáron. Létrehozták a szocialista népgazdaság alapjait, a gyárakat államosították, a nagybirtokok helyébe termelőszövetkezetek hoztak létre. Ez a mélyreható

politikai és gazdasági változás természetesen első lépcsője volt a társadalmi rendszer gyökeres megváltoztatásának. Ez a változás vetette meg alapját olyan közoktatási rendszer kiépítésének, amellyel hazánk a nemzetközi fejlődés élvonalába került egycsapásra.

A Tanácsköztársaság közoktatásügyi politikájának vezérelve az, hogy az iskola alkotni, dolgozni akaró és tudó embereket neveljen, akik tisztelik és szeretik a munkát, s akik a szabad emberek államában a társadalmilag hasznos munkák végzésébe önként és szívesen kapcsolódnak be.

4. Kiemelkedő érdeme a Tanácsköztársaságnak, hogy az évszázadokon keresztül elmaradott elemi népiskola hátrányait sietve igyekezett megszüntetni. Az új iskolát olyan munkaiskolává törekedett fejleszteni, amely nemcsak elméleti, hanem gyakorlati oktatásban is részesíti tanulóit, s ezáltal a munkára nevelés feladatait maradéktalanul teljesíti. Az Iskolai Reformbizottság tervezetének központi gondolata volt az életre nevelés, a munkára, a társadalmi termelésre való előkészítés. Ez az eszme kétértelműen a nemzetközi munkásmozgalmak törekvéseit, a marxizmus nagy klasszikusainak, Marxnak, Engelsnek és Leninnek a munkáról, a munkára nevelésről vallott felfogását, nézeteit is tükrözi. Ugyanakkor azonban a Tanácsköztársaság közoktatáspolitikai

tikája a polgári törekvések haladó elemeit, pozitív nézeteit is szintézisbe igyekezett hozni a szocialista nevelés elvrendszerével. Itt első-sorban a cselekedtető "munkaiskola" reformpedagógia elveire utalunk. A népiskola tantervi tervezetében két irányelv emelkedik ki: megtanítani a tanulókat gondolkodni és dolgozni. A fej és a kéz munkájának egyesítéséről van szó, amiről a neveléstörténet egyes kiemelkedő alakjai régebben ábrándoztak. Ez a reformgondolat — leszögezhetjük — a Tanácsköztársaság idején élenjárt saját korának felfogásával szemben.

5. Sajnos, a Tanácsköztársaság rövid ideje nem tette lehetővé, hogy a tantervi elképzelések realizálódjanak. Az előremutató koncepció körvonalai azonban megmutatkoznak hazánkban egyetlen megyében, Fejér megyében, ahol új népiskolai olvasókönyveket adtak ki. Az olvasmányok tartalmi szövegei részint közvetlen, direkt módon buzdítják a gyermekeket a munkás életre, másrészt pedig közvetett, indirekt módon közelítik meg a szocialista munkaerkölcs megismerését és megszeretését. Az olvasókönyvek aforizmái, jelszavai a munkával kapcsolatosan ékesen mutatják, hogy a Tanácsköztársaság iskolája mennyire szoros összefüggésben állt az élettel, a politikával, a társadalom forradalmi fejlődésével.

6. A szakközépiskolák és középiskolák reformjait vizsgálva kétségtelenül szembetűnik a természettudományos tárgyakon nyugvó, s azokra alapozott képzés rendszere. A korszerűtlen tanoncképzés helyébe a középfokú 4 osztályos szakmunkásképzés került. Ha a Tanácsköztársaság tovább élt volna, ezen a téren rendkívüli változásoknak lettünk volna tanúi. A tanoncok, az "inasok" helyébe "munkástanulók" léptek, akik a kultúra minden ágába betekintést nyerve, nemcsak szakképzést, hanem egyúttal igen sokoldalú általános képzést is kaptak. A középiskolában különösen a matematika, a fizika, a kémia és a természetrajz, "a jövő tudományai" előtérbe nyomultak, és tartalmi szempontból is igyekeztek a jövő társadalmi elvárásoknak eleget tenni.
7. Összegezve: a Magyar Tanácsköztársaság munkaiskolája a testi, fizikai munka megbecsülését éppoly lényegesnek tartotta, mint az elméleti tudást. Az elmélet és a gyakorlat, a tudás és a munka ötvözete együttesen adják ebben a koncepcióba az új humánumot, amely a jövő felé mutat, a szocialista társadalom felé. A legnagyobb pozitívumnak azt tartjuk neveléstörténeti szempontból, hogy a Tanácsköztársaság reformtervei - annak ellenére, hogy magukon viselik a sietős munka jeleit, és nem tudtak is megvalósulni időhiány miatt - túlhaladtak a leghaladóbb tőkés országok tantervein. Büszkén állíthatjuk, hogy

történelmünknek ebben a kicsiny, de hősi korszakában ez európai államok előtt élenjártunk.

Befejezésül néhány gondolatban szólnunk kell a Tanácsköztársaság kulturmunkásairól is, akik a nevelés~~cél~~jait megvalósítani törekedtek.

A nagyszerű és felemelő pedagógiai, kulturális célok megvalósításának elengedhetetlen feltétele egyrészt a tanítók megnyerése a Tanácsköztársaság számára, másrészt eszmeileg, ideológiailag és módszertanilag felkészíteni őket a számukra is új, de mindenképpen nemes és lelkesítő feladatokra, hogy néptanító legyen a szó legnemesebb értelmében.

Igaz, néptanítónak nevezték őket a forradalom előtt is, csak hogy milyen távol volt a néptől.

A Tanácsköztársaság nagy megértéssel, a körülmények engedte anyagi, s különösen magas erkölcsi megbecsülésben részesítette őket.

"Tudás magvetői, nevelői munka dolgozói, odaadásal, megértéssel és szeretettel köszöntsétek a proletariátus uralmát! ... magyar tanítóproletárok legyetek méltókká ahhoz a cselekvő erőben páratlan korhoz, melyben élnetek adatott. A felszabadultságnak minden tűzével és melegével zárjátok szívetekbe a forradalom uttörő harcosait, a munkástömegeket, a szocializmus

katonáit...!"^x — szól a felhívás közvetlen a Tanácsköztársaság kikiáltása után.

Különösen nagy szerepet tulajdonítottak a falusi tanítósnak. Hiszen a falvak lakossága mind politikai, mind általános műveltség tekintetében elmaradottabb volt a városi lakosságnál. A feladatukat Kun Béla egyik előadásában meg is fogalmazta, melynek lényegét így foglalhatnánk össze: Forradalmasítani a lelkeket! Ám a jövő nemzedékek lelkéért való harcot csak úgy tudja sikerrel elsősorban magának a tanítósnak gondolkodásban építeni meg azokat az alapokat, amelyeken az új kultúrának nyugodnia kell. A pedagógusok tettekkel válaszoltak a felhívásokra.

A "nemzet napszámosa" 1918-19-ben aktív cselekvő erővé vált. "A szocialista művelődési forradalom közkatonája a március 21-e után elért eredmények legfőbb letéteményese és megvalósítója, a magyar tanító volt. A gazda felelősséggel végezte feladatát." — írja Kelemen Elemér — a Pedagógiai Szemle 1969. 4. számában. A Tanácsköztársaság szinte bizalmi emberévé emelte a hajdan lekicsinyelt tanítót. Hogy milyen mértékben azonosult a pedagógusok legnagyobb része a szocializmus eszméivel, annak legértékesebb, bár fájdalmas bizonyítéka az, hogy a Tanácsköztársaság megszűnte után hányan fizettek életükkel, színlődtek börtönben, kényszerültek emigrációba. Ostoba,

^xSas Andor: Minden tanítóhoz! /Néptanítók Lapja, 1919. 15-16. sz. 1.1.

vad gyűlölet áldozata lett a kultura ügyének országosan is kiemelkedő harcosa, Velinszky László, aki elvhű kommunista volt, aki halhatatlan eszméket szolgált keményen, tántoríthatatlanul.

S miként becsülte és tisztelte a Tanácsköztársaság a tudósokat, művészeket, arról szóljanak maguk a legilletékesebbek" ...a Tanácsköztársaság politikai vezetése megteremtette a szellemi alkotómunka kedvező feltételeit. Bizalmat tanusított az alkotó értelmiség iránt, becsülte a tehetségben rejlő teremtetőerőt, s az élet minden területén kereste azokat az eszközöket és módokat, amelyek által a szocializmus magasabb, mert tudatosan másokért élő humanizmusával telítődhetett meg az alkotó szándékában rejtőző humánus" — mondotta Lukács György. ✓

Az őszinte öröm, a bizakodás hangja csendül ki Móricz Zsigmond alábbi soraiból is: "Ha művész vagy, nem kell emberi hiúságok előtt megnyomorodnod; ha tudós vagy, nem kell a kenyérharc sekélyességében vergődnöd; ha munkás vagy nem kell a kizsákmányolás géprészévé válnod. Bármilyen vagy, követelheted életed belső parancsát: ember lehetsz!" ✓

Nem lehet meghatódottság nélkül olvasni Vadász Elemérnek a népszerű tudósok sorait, aki szintén jelentős tevékenységet fejtett ki, a Tanácsköztársaság idején. Így: "A Tanácsköztársaság kulturpolitikájának fénye rakétaszerűen, hirtelen lobbant föl, s egy-

szerre egészében bevilágította kulturális életünk minden területét. Ez a fény sohasem aludt ki azóta sem, lelkesítő tüze bennünk élt a Tanácsköztársaság utáni üldöztetések alatt, hevitő parázként lappangott, amiből könnyen kelt lángra 1945 utáni ferradalmi lelkiületünk szocializmust építő hajtóereje, a párt irányítását követő alkotni akarása. Veterán tűzünk talán nem melegít már, de lángja világít s örökké fényleni fog" — fejezi be hitvallását. ✓

IV. Felhasznált irodalom

1. A Magyar Tanácsköztársaság. Pedagógiai Szemle, 1959. 3. sz.
2. A Magyar Tanácsköztársaság. Pedagógiai Szemle, 1969. 3. sz.
3. A Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikája. Budapest, 1959. Gondolat.
4. A régi és az Új iskola. Budapest, 1919.
5. A dualizmus közoktatásügyének bírálata a haladó sajtóban. Budapest, 1959. Tankönyvkiadó.
/Szerk.: Fálkai László/
6. A magyar forradalmi munkásmozgalom története I. k. Budapest, 1966. Kossuth Kiadó.
7. A Tanácsköztársaság művelődéspolitikája Fejér megyében. Fejérmegye történelmi évkönyve, 1969. 2. sz.
9. Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság iskolai reformtervezete, Budapest, 1959. /Szerk.: Pásztor József/
10. A munkásmozgalom Fejér megyében. 1969.
11. Ady Endre: Fekete lobogó. Budapest, 1965. Kossuth Kiadó.
12. A MTSZ: Népoktatási programja.
13. Antal József: Eötvös József ismeretlen írása. Pedagógiai Szemle, 1957. 1. sz.

14. Dr. Ágoston György: Neveléselmélet I-II. kötet.
Budapest, 1962. Tankönyvkiadó.
15. Dr. Ágoston György: Neveléselmélet. Budapest,
1970. Tankönyvkiadó.
16. Dr. Ágoston György: A nemzeti szempont a nevelés-
ben. Pedagógiai Szemle, 1958. 9. sz.
17. Bajkó Mátyás: Az életre és a munkára nevelés igényei, a reformkori tantervi tervezetekben. A munkára nevelés hazai történetéből. Budapest, 1965. Akadémiai Kiadó.
18. Balogh István: A mezőgazdasági ismeretek tanítása az elemi iskolában 1840 - 1945 között. A munkára nevelés hazai történetéből. Budapest, 1965. Akadémiai Kiadó.
19. Bánfalvi József: Nevelési tapasztalatok a Szegedi Radnóti Gimnáziumban. Tanulmányok a politechnikai oktatás köréből. Budapest, 1963.
20. Benedikt Ottó: A Tanácsköztársaság évfordulójára. Magyar Tudomány, 1959.
21. Bellér Béla: A természettudományok oktatása a Tanácsköztársaság idején. Természettudomány tanítása, 1959.
22. Bellér Béla: Hazafiság és nemzetköziség a magyar Tanácsköztársaság idején. Pedagógiai Szemle, 1959. 3. sz.

23. Bereczki -- Komlósi -- Nagy: Neveléstörténet.
Budapest, 1971. Tankönyvkiadó.
24. Berencz János: A munkára nevelés összefüggései.
Tanárképző Főiskola Évkönyve. Eger, 1965.
25. Bihari Mór: Pedagógusok az 1919-es Tanácsokban.
Köznevelés, 1959. 5. sz.
26. Bihari Mór: Egy kommunista néptanító tevékenysége
a Tanácsköztársaság idején. Pedagógiai
Szemle, 1959. 3. sz.
27. Bihari Mór: Egy forradalmár néptanító működése a
dokumentumok tükrében. Pedagógiai
Szemle, 1958. 1. sz.
28. Bódis Ferenc: Kerschensteiner György munkaisko-
lája. Tanulmányok a neveléstudomány
köréből. Budapest, 1963. Akadémiai
Kiadó.
29. Bori István: Országos politechnikai konferencia.
Pedagógiai Szemle, 1959. 9. sz.
30. Bori István: A munkaoktatás hazai előzményei. Ta-
nulmányok a politechnikai oktatás kö-
réből. Budapest, 1963.
31. Buzás László: A reform-pedagógia kritikai elemzé-
se különös tekintettel a hazai új is-
kolára. Pedagógiai Szemle, 1963. 4. sz.
32. Buzás László: Nemesné, Müller Márta családi iskolá-
ja. Magyar Pedagógia, 1961.

33. Campanella: A napváros. Budapest, 1959. Gondolat.
34. Comenius Magyarországon. Budapest, 1962. Tankönyvkiadó. /Szerk.: Kovács Endre/
35. Chyzer Béla: A gyermekmunka Magyarországon, 1909.
36. Csongor Rózsa: A Tanácsköztársaság Fejér megyében. Megyei Művelődési Osztály kiadása, 1959.
37. Csukly Alajos: Velinszky László /1888. augusztus 28 - 1919. szeptember 23./ Fejér megyei szemle, 1969.
38. Dénes Magda: Egyetemes neveléstörténet. -- Jegyzet Tanítóképző Intézetek számára. Budapest, 1962. Tankönyvkiadó.
39. Dobos László: A pedagógia a gyermekvédelem szolgálatában. Pedagógiai Szemle, 1959. 1. sz.
40. Dokumentumok: A Magyar Tanácsköztársaság pécsi-baranyai emlékkönyve. Pécs, 1960. Szikra.
41. Egy pedagógus népbiztos emlékeiből. Köznevelés, 1959. 5. sz.
42. Eötvös válogatott pedagógiai művei. Budapest, 1957. Tankönyvkiadó.
43. Faragó László: Munka - munkáranevelés - munkaiskola. Magyar pedagógia. 1961.
44. Farkas József: A mátészalkai "Pilvax" sorkosztosa. Köznevelés, 1959. 5. sz.

45. Felkai László: Az 1883. évi középiskolai törvény létrejötte. Pedagógiai Szemle, 1959. 7-8.
46. Fejér megye sajtója a Tanácsköztársaság idején. Fejér megye történelmi évkönyve, 1969.
47. Finánczy Ernő: 4 hónap a magyar közoktatás történetéből. Magyar Pedagógia, 1919. 3-4. sz.
48. Fogarasi Béla: A szocialista iskola. Köznevelés, 1959. 5. sz.
49. Fogarasi Béla: A Tanácsköztársaság tudományos és kulturális politikájáról. Magyar Tudomány, 1959.
50. Fogarasi Béla: Visszaemlékezések a párt megalakulásának harcára. Magyar Tudomány, 1959.
51. Földes Éva: A fizikai munka ~~de~~berformáló szerepe az ujkori nevelés történetében. Pedagógiai Szemle, 1960. 9. sz.
52. Földes Éva: Szocialista humanizmus a Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikájában. A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Évkönyve. IV. /különlenyomat/
53. Földes Éva: A korai utópista szocialisták pedagógiai nézetei. Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Budapest, 1958.
54. Földes Éva: A Tanácsköztársaság sportja. Budapest, 1959. Sportlap- és Könyvkiadó.
55. Földes Éva: Comenius sárospataki beköszöntő beszéde. Köznevelés, 1960. 23-24. sz.

56. Fukász György: A munka filozófiája /részletek/
Budapest, 1965. Kossuth Kiadó.
57. Gellért László: Ahogy ők látják a forradalmat.
Köznevelés, 1963. 5. sz.
58. Gellért László: A szocialista diákmozgalom történetéből. Köznevelés, 1958. 23-24. sz.
59. Goncsarov: A szovjet iskola célja, a tanulók sokoldalú fejlesztése. Köznevelés, 1963. 5. sz.
60. Gordos István: A politechnikai képzés helye a pedagógiai rendszerben. Pedagógiai Szemle, 1958. 4. sz.
61. Gotthald Krapp: Marx és Engels az oktatás és a termelői munka összekapcsolásáról és a politechnikai képzésről. Budapest, 1963. Tankönyvkiadó.
62. Hajdu Tibor: A Magyar Tanácsköztársaság. Budapest, 1969. Kossuth Kiadó.
63. Halász Arnold: A nép tanítója-e a néptanító? Néptanítók lapja, 1919. 15-16. sz.
64. Halász Arnold: A cselekvő oktatás módjáról. Néptanítók Lapja, 1919. 22-23. sz.
65. Halász Arnold: Demokrácia az iskolában. Néptanítók Lapja, 1919. 5-6. sz.
66. Hegedüs András: Gárdonyi Géza pedagógiai nézetei. Pedagógiai Szemle, 1963. 7-8. sz.
67. Hevesi Gyula: Szocialista iparszervezés és távlati tervezés a Tanácsköztársaságban. Magyar Tudomány, 1959.

68. Hevesi Gyula: Műszaki és tudományos értelmiségünk a forradalmi mozgalomban. Magyar Tudomány, 1959.
69. Huszár Károly: Szózat a magyar tanítókhöz. Néptanítók Lapja, 1919. 31-32. sz.
70. Jóboru Magda: Élet és Iskola. Budapest, 1965. Gondolat.
71. József Farkas: Az alkotó értelmiség és a Tanácsköztársaság. Társadalmi Szemle, 1969. 4. sz.
72. Jovicza Ignác: A munka iskolája. Budapest, 1914.
73. Juhász Nagy Sándor: A magyar októberi forradalom története. Budapest, 1945.
74. Katona Katalin: A munka erkölcsi és nevelési kérdései egy vizsgálat alapján. Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Budapest, 1963. Akadémiai Kiadó.
75. Kálmán György: A magyar népoktatás 100 éves fejlődése. Pedagógiai Szemle, 1969. 4.sz.
76. Kávássy Sándor: Latinca ipariskolai tervezete. Köznevelés, 1969. 5. sz.
77. Kelen Jolán: Tiétek a világ. Budapest, 1960.
78. A szocialista tanítómozgalom Magyarországon. Budapest, 1958. Kossuth Kiadó. /Szerk.: Kelen Jolán/
79. Kelemen Elemér: Somogyi Tanítók a Magyar Tanácsköztársaság idején. Pedagógiai Szemle, 1969. 4. sz.

80. Kerékgyártó Imre: A magyar tanítás a Tanácsköztársaság iskoláiban. A magyar nyelv és irodalom tanítása, 1959. 1. sz.
81. Klebelsberg Kunó: Beszédei, cikkei. Budapest, 127.
82. Kosztyuk: Az oktatás és termelőmunka egyesítésének pszichológiai kérdései. Pedagógiai szemle, 1961. 4. sz.
83. Kommunizálják-e Zsófit? A közoktatásügyi Népbiztonság kiadványa. Budapest, 1919.
84. Köpeczi Béla: Művelődéspolitikai irányelvek egykor és ma. Köznevelés, 1958. 23-24. sz.
85. Köte Sándor: A munkaiskola problémái a Tanácsköztársaság idején. A munkára nevelés hazai történetéből. Budapest, 1965. Akadémiai Kiadó.
86. Köte Sándor: A pedagógusok helyzete és szerepe a Tanácsköztársaság idején. Köznevelés, 1959. 5. sz.
87. Köte Sándor: A magyar nevelésügy a polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság idején. Budapest, 1963. Tankönyvkiadó.
88. Köte Sándor: Krupaszkaja. Pedagógiai Szemle, 1959. 7. sz.
89. Köte Sándor: Közoktatásügyi reformtörekvések az I. világháború előtti években. /1910-14./ Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Budapest, 1959. Akadémiai Kiadó.
90. Köte Sándor: A magyarországi munkásmozgalom nép-

oktatási törekvései, a népoktatás alapkérdéseinek tükrében. 1968 - 1918. Pedagógiai Szemle, 1965.

91. Krupszkaja: Közoktatás és demokrácia. Budapest, 1957. Tankönyvkiadó.
92. Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Budapest, 1958. Kossuth Kiadó.
93. Kunfi Zsigmond: Népoktatásunk bűnei. Budapest, 1918.
94. Laikusok az iskolában. Néptanítók Lapja, 1919. 24-25.sz.
95. Lechniczky Gyula: Az alkotómunkára való nevelés. Budapest, 1912. Athenaeum.
96. Lissauer József: Diákmozgalom a Tanácsköztársaság idején. Köznevelés, 1959. 8. sz.
97. Ludwig Chmaj: Utak és tévutak a 20. század pedagógiájában. Budapest, 1969. Gondolat Kiadó.
98. Magyarfalvi Lajos: Gyertyánffy István és a Budai Pedagogikum. Budapest, 1968. Pedagógiai Közlemények. 8. sz.
99. Makarenko V. Neveléstudományi művei. I-II. kötet. Budapest, 1965. Tankönyvkiadó.
100. Marx: A tőke I-II. k. Budapest, 1961. Kossuth Kiadó.
101. Meghódol az egyház. Néptanítók Lapja, 1919. 10-11.sz.
102. Medinszkij: A nevelés története. Budapest, 1951.
103. Mérei Gyula: A polgári radikalizmus Magyarországon. Budapest, 1947.
104. Méhes Vera: Munkára nevelés. Köznevelés, 1959. 5.sz.

105. Mészáros István: A középkori nevelés. Budapest, 1964. Tankönyvkiadó.
106. Migray József: Szocializmus és népművelés. 1919.
5 - 7. sz.
107. Molnár Erik: A magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentősége. Magyar Tudomány, 1959.
108. Morus: Utópia. Budapest, 1963. Helikon.
109. Nagy Mihály József: Nevelési tapasztalataim a gyakorlati foglalkozások tanítása során. Tanulmányok a politechnikai oktatás köréből. Budapest, 1963.
110. Nádor Jenő: Tessedik nevelési célkitűzései: A munka. Pedagógiai Szemle, 1958. 15.
111. Nemes Lipót: A kültelki gyermek élete és jövője. Budapest, 1913.
112. Orel Géza: Műhelyi nevelés Párizs iskoláiban. Budapest, 1914.
113. Owen: Nevelés és társadalom. Budapest, 1957. Tankönyvkiadó.
114. Pataki Ferenc: Az utópista szocializmus pedagógiája. Budapest, 1961. Tankönyvkiadó.
115. Pataki Ferenc: Makarenko élete és pedagógiája. Budapest, 1966. Tankönyvkiadó.
116. Pásztor József: Népoktatásunk és szakoktatásunk, 1918-19-ben. Tanulmányok a magyar nevelés történetéből. 1848-1944-ig. Budapest, 1957. Akadémiai Kiadó.
117. Pásztor József: Gorkij pedagógiai gondolatairól.

Pedagógiai Szemle, 1959. 10. sz.

118. Pásztor József: A Tanácsköztársaság művelődéspolitikájának néhány tanulsága az V. Nevelésügyi Kongresszus számára. Pedagógiai Szemle, 1970.
119. Pesti János: A katolikus egyház a forradalmak időszakában. Fejér megye történeti évkönyve, II. 1969.
120. Proletárdiktatura. Néptanítók Lapja, 1919. 12-14.sz.
121. Rabelais: Gargantua és Pantagruel. Budapest, 1965. Szépirodalmi Kiadó.
122. Rousseau: Emil. Budapest, 1965. Tankönyvkiadó.
123. Ravasz -- Felkai -- Bellér -- Simon: A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában. Budapest, 1960. Tankönyvkiadó.
124. Remete László: Adalékok a Tanácsköztársaság irodalmi életéhez. A magyar nyelv- és irodalom tanítása, 1959. 1. sz.
125. Rudas László: 1919. jelentősége. Társadalmi Szemle, 1949. 3-4. sz.
126. Sapovalenko: Az oktatás és a termelői munka. Munka és iskola, 1961. 1. sz.
127. Sommer Katalin: Új iskola didaktikai és nevelési szempontból. Pécs, 1941.
128. Simon -- Szarka: A magyar népi demokrácia nevelésügyének története. Budapest, 1965. Tankönyvkiadó.

129. Szabolcs Ottó: Két forradalom kutatása és tanítása. Köznevelés, 1969. 5. sz.
130. Szarka József: Szocialista munkaiskola. Magyar Pedagógia, 1961. 363. l.
131. Szarka József: A Tanácsköztársaság pedagógiai vívmányai és tanulságai. Magyar Pedagógia, 1969. 1-2. sz.
132. Szántó Károly: Az iskola és az élet kapcsolatának eszméje a nevelés történetében. A Pécsi Pedagógiai Főiskola Évkönyve. Pécs, 1961.
133. Szecskó Károly: Joó János a politechnikai oktatás egyik uttörője. Köznevelés, 1960. 23-24.sz.
134. Szentirányi József: A baranyai tanítók helyzete és szerepe 1919-ben. A Magyar Tanácsköztársaság pécsi, baranyai emlékkönyve. Pécs, 1960.
135. Szöveggyűjtemény az egyetemes nevelés történetéből. Budapest, 1964. Tankönyvkiadó. /Szerk.: Tóth Gábor./
136. Tancsics Mihály: Életpályám. Budapest, 1949. Révai Kiadó.
137. Tessedik: Válogatott művei. Budapest, 1956. Tankönyvkiadó.
138. Tihanyi Ferenc: A politechnikai oktatás néhány problémája, pedagógiai irodalmunk egy részének tükrében. Pedagógiai Szemle, 1957. 4. sz.

139. Tömöry Márta: A Galilei-kör szerepe a korabeli egyetemi ifjúság életében. Felsőoktatási Szemle, 1958. 765. 1.
140. Turnovszky Sándor: Adalékok a Galilei-kör történetéhez. Korunk, 1957.
141. Új tavaszi seregszemle, Budapest, 1959. Tankönyvkiadó.
142. Vadász Elemér: A természettudományi reformtörekvések 1919-ben. Magyar Tudomány, 1959.
143. Welmann Imre: Tessedik Sámuel. Budapest, 1954. Művelt Nép.
145. Vértess György: A Tanácsköztársaság kulturpolitikája. Fórum. 3. sz.
146. Vincze László: Tessedik élete és a pedagógiai munkássága. Pedagógiai Szemle, 1953. 5. sz.
147. Vincze László: Mintatanítás Tessedik iskolájában. Magyar Pedagógia, 1963. 3. sz.
148. Vincze László: A Magyar Tanácsköztársaság oktatásügyi politikája. Budapest, 1951.
149. Vezércikkek: Néptanítók Lapja, 1919.
150. Vörös lobogó alatt. Magyar Munkásmozgalmi Intézet. Budapest, 1955.
151. Zibelen Endre: Pestalozzi ipari pedagógiája. Magyar Pedagógia, 1962. 2. sz.
152. Zibelen Endre: A neuhoffi kísérlet. Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Budapest, 1958. Akadémiai Kiadó.

153. Zigány Zoltán: Kun Béla és a Néptanítók Lapja,
1919. 21. sz.
154. Zigány Zoltán: Dr. Kinffy Zsigmond közoktatásügyi
miniszter. Néptanítók Lapja, 1919. 4. sz.
155. Zigány Zoltán: A közoktatás munkaprogramja. Néptani-
tók Lapja, 1919. 22-23. sz.

Tartalom

I. A munkára nevelési törekvések történeti előzményeinek vázlatos áttekintése	1
II. A Magyar Tanácsköztársaság munkára nevelési törekvései	29
A/ A Magyar Tanácsköztársaság általános közoktatásügyi törekvései	29
B/ A népiskola és tárgyainak reformja	43
C/ A munkára nevelés gondolatai a Magyar Tanácsköztársaság idején megjelent iskolai olvasókönyvekben	54
D/ A szakközépiskolák és középiskolák reformja	78
E/ A munkaiskola megtervezésével és létrehozásával kapcsolatos elgondolások	95
III. Összegező értékelés a Magyar Tanácsköztársaság munkára nevelési törekvéseiről	113
IV. Felhasznált irodalom	121

65-7/1971-72-bkksz.

Tárgy: ...Márai Pál.....
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Orosz Sándor elvtársnak
egyetemi adjunktus

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve ...Márai Pál: A Magyar Tanácsköztársaság munkára nevelési
törekvései.....

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbírálni
sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálathoz elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a bírálathoz elkészítése után sziveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1972. márc. 27......

Kalocsai László

.....
dékán

A kiadmány hiteles:

Rón Ene

.....
előadó

Kapták: Dr. Ágoston György pref.

Dr. Orosz Sándor adj. társbíró

Ökrös Lajosné tanszéki könyvtáros

..... tanszéki könyvtáros